

1. Yaş

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

Denizli

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

Sayı: 5 (Ocak-Şubat-Mart 2005)

ISSN: 1304-6808

■ Öğretmen-Ressam Besim Çelikkaya ■ Denizli Kutsal Alanları ■ İsmailiye Kitabehanesi ■ Kaymaklıklar Miralix Sarayı
■ 1933 Saçlılarca Denizli ■ Çiraköyü Kurultusu Nireşim Mutluluğu

Sarayköy Caddesi - 1935

Sarayköy Caddesi - 2005

Merhaba

Geçmişten Günümüze
DENİZLİ
Yerel Tarih ve Kültür Dergisi
(Üç aylık dergi)

CSA ABALIOĞLU
EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI

Adına
İmniyet Sahibi
M. Ali Abaloğlu

Koordinatör
Sadık Uğur Timurçin

Genel Yayın Yönetmeni
Ömer Gökmen (Sakarya)

Yayın Danışmanı
Prof. Dr. Önder Göçgün

Editör
Süleyman İnan

Yayın Kurulu
**Önder Göçgün
Ömer Gökmen
Faruk Inceoğlu
Coşkun Önen
Süleyman İnan
Metin Türkteş**

Grafik Tasarım Uygulama

MacArt
EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI

Tel: 0.258.265.96.24
www.macarttanim.com
e-mail: info@macarttanim.com

Baskı: Turker-Ofset

Kapak Fotoğrafı: Laodkiye
(Fotoğraf Adnan Ali Çakır'a aittir)

Yazgına ve Dergi İsteme Adresi
**Geçmişten Günümüze
DENİZLİ Dergisi
Cafar Sadık Abaloğlu
Eğitim ve Kültür Vakfı
İstiklal Cad. No:12 20100 DENİZLİ
Tel:0.258. 261 04 09
www.abalioglu.com.tr/dergi.htm**

Yazılar, resimler ve diğer içerikler için
Gönderiler yazdır, geri gönderilmeyebilir.
Dergide yer alan yazılar ve diğer içerikler
bu kurumun veya temsilcinin herhangi bir
ortaklık ya da sorumluluğunda değildir.
İçeriği garanti edilmez.

Dergi ücretsizdir.

Sevgili Okurlar,

Derginiz, geçen dördüncü sayısıya birlikte bir yaşını doldurmuş bulunuyor. 18 Ocak 2003 tarihinde, yaşlan ve meslekleri birbirinden farklı, iki elin parmakları kadar olmayan, duyarlı Denizlililerin: "Denizli'miz için mutlaka bir şeyler yapılmalıdır; biz ne yapabiliriz?" saptaması ve sorusu çerçevesinde tartışmalar sonucu dikilmiş olan fidan, serpilmiş, büyümüş ve çiçekler açarak bu günlere erişmiştir. Çiçeklerin meyveye duması, doğaldır ki uygun iklim koşullarını gerektirir. Bu iklimi sağlamak da duyarlı her Denizlili'ye düşen bir görevdir.

Hepimiz biliriz ki, geçmişini bilmeyen, belleksiz, kimliksiz bir insanın iyi bir geleceğe uzanma olasılığı yoktur. Bunu, kentler için de söylemek, zorlama bir düşünce sayılamaz.

Ülkemizin pek çok kenti, uzunca bir süreden beri, kentlerinin geçmişi - dolayısıyla da geleceği- ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Dergiler çıkarmak, kentlerinin tarihinin belli evrelerini kitaplaştırmak, kent ansiklopedileri hazırlamak, kent belgelikleri ve kent müzeleri kurmak gözlemlediğimiz çalışmalardan bazılarıdır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz türden çalışmaların Denizli'mizin hak etmediğini düşünmek mümkün müdür?.. Denizli, sanayi ve ticaret alanında ülkemizin önde gelen kentleri arasına adını yazdırabilmiş bir kendir. Ancak, üzülerek de olsa şu saptamayı yapmak zorundayız ki; bu da, yapılması gereken, yukarıdaki çalışmalar yönünde -okumakta olduğunuz dergi dışında- ortada somut bir şeyin olmadığıdır. Bu saptama, aynı zamanda bir çıkış noktası kabul edilmeli ve vakit geçirmeden, şimdikinden daha kapsamlı çalışmalara başlanmalıdır diye düşünüyoruz. Ne var ki böylesi çalışmalar ancak geniş katılımlarla olanaklıdır. Bir dergi ise, bu türden amaçları gerçekleştirebilmek için en uygun araçtır. Bu nedenle derginizin, ilgi duyan daha çok insana ulaşmasını sağlayınız. Bildiğiniz gibi dergimiz, kendisine ilgi duyan herkese ücretsiz olarak gönderilmektedir. Bunun için, telefon, mektup veya e-posta yoluyla abone listemize kaydolmak yeterlidir.

Biz, bütün duyarlı hemşehrilerimizin, bu yöndeki gayretlere katkı vermeye hazır olduğundan asla kuşku duymadığımızı belirterek, esenlikler diliyoruz. Saygılarımızla.

Ömer Gökmen

İçindekiler

Sayfa: 3-9

Denizli'den Yetişen Değerler (3) :
ÖĞRETMEN - RESSAM
Besim Yazıcı
Prof. Dr. Önder Göçgün
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayfa: 10-16

Yerelden Ulusala Bir Bankanın Serencamı
[DENİZLİ] **İktisat Bankası**
(1927-2001)
Yard. Doç. Dr. Süleyman İnan
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayfa: 17

Kentin Canlı Bellekleri
Alaattin Kitapçioğlu
Ömer Gökmen

Sayfa: 18-19

1935 Seçimlerinde
Denizli'deki İkinci Seçmenler
Yard. Doç. Dr. Hakkı Uyar
Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayfa: 20-21

Denizli'nin Doğal Güzellikleri
Apollon Lermonos Tapınağı
Dr. Vedat Özalıtun

Sayfa: 22-23

Kaybolan Bir Meslek
Saraçlık
Metin Türkteş
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Sayfa: 24-25

Ahi Duman
Hasan Kallımcı
Emekli Öğretmen

Sayfa: 26-27-28

XVI. Yüzyılda Akhan
(Ak Kərbansaray)
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayfa: 29-31

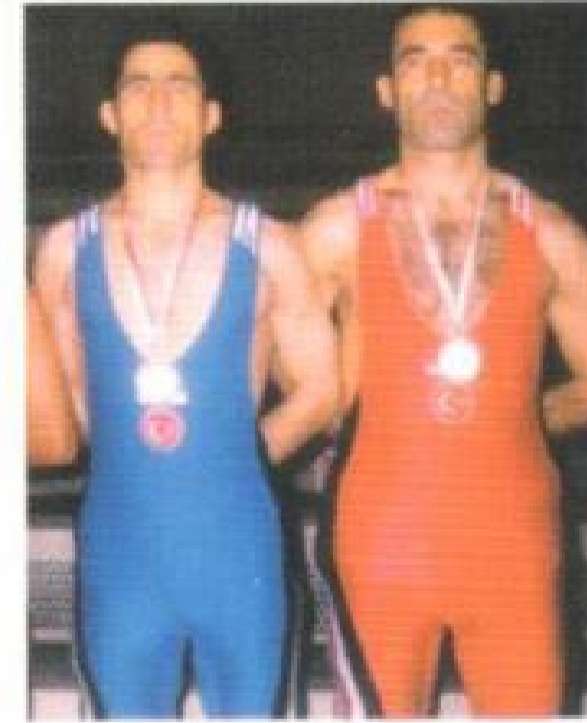
Ortaköy'den 100'lük Kiraz Nine'ye
ait Kurtuluş Savaşı
yıllarında yaşanmış bir hikaye ....
Bir Üzüm Tanesi ile Mutluluk*
Kemal Özsemerci
Sayıştay Başkanetçisi - Ankara

Sayfa: 32-33

18'nci Yüzyılın Sonunda
Denizli'de Güvenlik Sorunu
Yard. Doç. Dr. Tanju Demir
Adnan Menderes Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayfa: 34-35

Sessizliği Tuş Edenler
Şerif Kutludağ
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Sayfa: 36

Güreş Üzerine
Röportaj
Araştırma Grubu
Sema Kubat / Pınar Gümüş

Sayfa: 37

Güreşte
Gurur Tablomuz

Sayfa: 38-39

**Acıpayam Ağzındaki
Kelimeler Dünyası (2)**
Doç. Dr. Ceyhun Vedat Uygur
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayfa: 40

Fotoğraf
Coşkun Önen Arşivinden

Denizli'den YetiŖen Değerler (3) :

ÖĞRETMEN - RESSAM

Besim Yazıcı

Prof. Dr. Önder Göçgün

Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Besim Yazıcı, 1960-1961 Öğretim Yılı'nda Denizli Lisesi'nde resim öğretmeni iken.

1950'li yıllardan 1970'lere kadar, halkımızın "Koca Mektep" adını verdiği Denizli Lisesi'nde okuyan hemen herkesin yakından tanıdığı, kendisinden resim bilgisi, yapma tekniği, resim sanatı ve zevki ile birlikte Sanat Tarihi kültürünü de kazandığı merhum hocamız Besim YAZICI; sanatçı ruhu, mizacı, tavırları ve bunlarla bütünleşen son derece yumuşak, babacan, olgun ve seçkin kişiliği ile biz öğrencilerinin hafızalarında, belleklerinde bugün bile hâlâ bütün canlılığı ile yaşamaktadır.

Gerek,-kendisi de ressam olan- oğlu Ziya YAZICI bey'in açıklamalarına ve gerekse, Denizli Lisesi Öğretmen Kütük Defteri'nden aldığımız kayıtlara ve bizzat kendi geçmiş bilgilerimize göre;

"Besim YAZICI, 1335(1919) yılında Denizli'de doğdu. Şehrimizin yerli ailelerinden olan, değerli din bilgini, aydın fikirli ve ileri görüşlü merhum Müftü Ziya Bey'in oğludur.

Denizli Kâtip Çelebi İlkokulu'nu ve Denizli İsmet İnönü Lisesi Orta kısmını bitirdi. Daha küçük yaştan itibaren resim ve müzikle ilgilendi. O devrin Denizli Vailiği, kendisini özellikle resim sanatında gelecek vâdeden başarılı bir genç olarak gördüğünden, Ankara'dan Lise ve Yüksek tahsilini tamamlaması için burs tahsis edip, İstanbul'a gönderdi.

Besim YAZICI, İstanbul'da Lise'yi takiben, 1939 yılında, Güzel Sanatlar Akademisi'ne kaydoldu ve Resim Bölümü'nde, ünlü ressam ve aynı zamanda hemşehrisi olan, ömrü boyunca da kendisine minnet ve şükran duygularıyla bağlı kaldığı aziz hocası, merhum İbrahim ÇALLI'nın (sanat dünyasındaki şöhreti ile 'Çallı İbrahim'in veya kısacası 'Çallı'nın), derin bilgisi ve yakın ilgisi, desteği içerisinde çalıştı.

Yüksek Resim Şubesi'nden, 10 Ekim 1947 tarihindeki, 1075 diploma numarasıyla mezuniyetinden sonra, Merzifon'daki vatan hizmetini takiben Denizli'ye döndü.

Denizli Lisesi'nde, 1 Aralık 1948 tarihinde 136 lira maaşla, önce "Resim Yardımcı Öğretmen" ünvanı ile göreve başladı. 26 Nisan 1950'de ise, Denizli İsmet İnönü Lisesi Resim-İş Asil Öğretmenliği'ne tayin olundu ve maaşı da, 208 liraya yükseltildi. 1953, 1956, 1959, 1962, 1965, 1986 yıllarında muntazam şekilde terfi ederek, 30 Eylül 1973 tarihine kadar buradaki görevini başarıyla sürdürdü."

Besim YAZICI hocamız, bir çocuk ruhu kadar saf ve tertemiz kalbiyle herkesle hoş geçinen, karşılıksız seven, sevmeyi ve sevilmeyi bilen bir kimse idi. Dıştan ziyade, kendi içinde yaşamayı benimseyen tavırlarında, sanıyorum

sanatçı kişilik yapısının önemli bir payı vardı. Onun için de, gerek Lise'deki mesaisi sırasında ve gerekse özel hayatında, çok fazla insanlarla bir arada bulunup, lâübali, yani aşırı senli-benli olmaksızın, kendi duygu yükü sanat dünyasında yaşamayı tercih ederdi.

Bununla birlikte çarşı-pazarda dolaşıp, halk ile içiçe kaynaşmaktan, Denizli'de Pazartesi ve Perşembe günleri kurulan Kaleiçi'nin soğan, zahire ve hattâ tavuk pazanna gidip alışveriş etmekten, o arada, kadınların getirdikleri el-sanatlarıyla ilgilenmekten, kendine has samimi, içten yaklaşımıyla köylü, şehirli halkımızla sohbet etmekten, yerine göre gülerken ve büyük mutluluk duyarak tatlı tatlı şakalaşmaktan büyük zevk aldığı bugün gibi hatırlıyorum.

Denizli Lisesi'nin, hem Orta ve hem de Lise kısmında, 1957 yılından itibaren benim ve devre arkadaşlarının hocalığını yapan merhum Besim YAZICI; bizlere zaman zaman, "sanatın, insan demek olduğunu", bu bakımdan gerçek anlamda kültürü, değerli, yetişmiş, olgun kimseler seviyesine yükseltilmek için, güzel sanatlara; yaparak, çalışarak veya hiç olmazsa okuyarak, öğrenerek, izleyerek, gezip görerek meşgul olmak, ilgilenmemiz gerektiğini söyler, ısrarlı ve devamlı şekilde bunu telkin ederdi. Böylece, hemen hepimiz resim, heykel, seramik mimarî, tezhip, çini, ebru, hat, minyatür.. v.b. sanat zevkimizi geliştirmek yolunda, kendisine çok şeyler borçlu olduğumuzu bilerek yetiştik.

Bir taraftan, daha Ortaokul sıralarında eğreç işleri başta olmak üzere, el becerilerimizi geliştirmeye çalışırken; diğer taraftan, resim yapma ve bu sanatla bütünleşerek, özellikle, insan bedeninin en büyük sanat eseri olduğu gerçeğini bize ilk öğreten de, O olmuştur. Bunun yanısıra:

"- Çocukları Tabiatı; dağı, denizi, hayvanları, ağaçları, kuşları, çiçekleri sevmeyen kimse, kendini ve diğer insanları sevmeyiz. Bunu geliştirecek olan ise, sanattır." derdi.

İri yapısı ve biraz da kilolu hâli ile lik bakışta görünenleri kendisinden çekindirecek bir dış görünüme sahip bulunmakla birlikte, aslında bir çocuk kadar saf, çekingen ve hattâ ürkek yaratılıştaki olan bu değerli hocamız; her yönüyle son derece dürüst, inancında da tam anlamıyla samimi idi. Türklüğü ile gurur duyar ve Atatürk'den; özellikle öğretmene, sanata ve sanatçıya verdiği büyük değerden dolayı saygı ve hayranlıkla söz ederdi. Bir gün sanat ve meslek hayatında gerçekleştirememiş en büyük emellerinden birinin, ilki, her zaman minnet

1950 yılında Denizli'deki resim sergisinin açılışında

1943-1944 öğretim yılında, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi "Hikmet-Feyhaman Atölyesi" nde, önde oturan Besim Yazıcı.

1943-1944 ders yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde, kendisinden her zaman derin bir hayranlık, saygı ve sevgiyle söz ettiği hocası ve aynı zamanda hemşehrisi İbrahim Çallı ile birlikte.

duygularıyla andığı hocası İbrahim Çallı gibi- Atatürk'e ulaşmış, bizzat kendisine bakarak resmini yapmak olduğunu ifade ettiğini, iyi hatırlıyorum.

Peltekliği çok hafif hissedilen yumuşak bir sesle ve oldukça az konuşurdu. Delikliğinar Kamburlar Sokağı'nda bulunan bahçeli evindeki zengin tablo koleksiyonu ile birlikte, sayısının yüzden fazla olduğunu bildiğimiz kanarya, muhabbet.. v.b. kafes kuşlarının, sanat yüklü ruh dünyasını doldurduğu ve böylece, kendi sanatçı duyarlılığını onlarla sentezleştirerek, son derece mutlu olduğu, muhakkaktı.

Hocalığı ile bütünleşen bir çizgide, her zaman sanatta iç içe idi. Bizleri de, kendisindeki bu yoğun duygular çerçevesinde yetiştirmek yolunda gösterdiği, -ancak Lise yıllarında, biraz da o yaşların verdiği, her şeyi hafife alan pervasızlık ve vurdumduymazlıkta pek kimsenin tam olarak idrak ve takdir edemediği- olağanüstü çabaları, her türü takdirin üstündedir. Bununla birlikte, bizler; söz gelimi, 15.yüzyıl İtalyan ressamı Leonardo Da Vinci'nin üstün zekâsı ve olağanüstü çalışma azmi ile büyük bir sanat dehası olduğunu, ünlü tabloları Mona Lisa'nın ve Madonne Kayalar Bakiresi'nin resim sanatı açısından inceliklerini; Rafael'in, bütün ömrünü ideal güzelliği bulmak uğrunda geçirdiğini, St.George ve Ejderha tablosunun bunun anlamlı bir örneği olduğunu; Mikalenjelon'un,16.yüzyılın başlarında İtalya'da parlak bir sanat güneşi olarak kendini kabul ettirdiğini ve bu şöhretini, Âdem'in Yaratılışı, Âdem'in Cennet'ten Kovuluşu.. gibi tabloları ile

ölümsüzlüğe kavuşturduğunu; ayrıca bizden de Şeker Ahmet Paşa, Abdülmecid Efendi, Osman Hamdi Bey, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Şefik Bursalı.. gibi birçok büyük sanatçıyı; mütevazı ve hayli sınırlı imkânlarla ile Denizli gibi bir Anadolu şehrinin o yıllardaki en büyük eğitim merkezi olan "Koca Mektep'de, eserleriyle birlikte ilkin O'ndan öğrenerek, sanat zevki ve estetiği içerisinde yetişme şansını elde ettik.

Bu yazıyı hazırlarken, babası hakkında kendisiyle de görüştüğümüz oğlu, ressam Ziya YAZICI bey de, Besim YAZICI hocamızın özel hayatı ile ilgili olarak, şunları nakletti:

"Ruhu şâd olsun, merhum babam, bütün günü dolu olan onca dersten sonra eve yorgun argın gelip, biraz dinlenir, ertesi gün vereceği derslerle ilgili hazırlıklara girerdi. Kitaplardan, öğrencilere göstermek üzere resimler, röprodüksiyonlar ayırır; bunların yanı sıra,- o zamanlar tuhaf karşılanan, ama daha sonra moda olan sonra - köylerden toplanmış renk renk, desen desen heybelerin içine doldurur, derse öyle girerdi. Sonra ise, yazılıydı, nollardı.. derken günler haftalar geçerdi. Ancak, fırsat bulduğunda evde yağlı boya; okulda da öğretmenlerin kuru boya veya karakalem resimlerini yapardı. O arada:

- Ben ancak emekli olduğumda, kendimi tam manasıyla resme vereceğim; çünkü bütün gün resme ayıracak vaktim olacak. Resmin hakkını vere vere, şimdikinden çok çok daha iyi resimler yapacağım."

derdi.

1950'de bir resim çalışması sırasında

3 Mart 1942 akşamı İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi balosu
Sol stten üçüncü sırada Besim Yazıcı.

Şimdi elimizde bulunan resimlerini ise, pek beğenmez ve açmayı düşündüğü sergi için: "Bunlardan daha iyileri gerekli Ben gündelik kendimi, talebelerime ve okula verdim," tarzında konuşurdu. Ne yazık ki, emekli olduğunu bile göremeden ve ardında hatıra dolu resimler bırakarak aramızdan ayrıldı, gitti. Şu anda elimizde, babamdan yâdigar 30-35 kadar resim var. Diğer taraftan, resimlerini yaptığı arkadaşlarına dostlarına ait olanlar da vardır ve bunlar, o kişilerin veya çocuklarının ellerindedir

Besim Bey kardeşimiz, gel şuraya da beraber çalışalım.. diyorlardı.

Ressam İbrahim Çallı'nın son talebelerinden biri olan babam Besim Yazıcı; Denizli Lisesi'nde okumuş bulunan bugünün çoğu bürokratinin, öğretim üyesinin, sanatçısının, generalinin, işadamlarının, siyasetçisinin, mühendislinin, mimarının, doktorunun, öğretmeninin, hukukçusunun, iktisatçısının,

Besim Yazıcı'ya ait bir resim

O arada, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nazlı Ecevit.. gibi dönemin ressamı Denizli'ye geldiklerinde, muhakkak babama da uğrarlar ve hâlini hatırlar sorarlardı.

Bir gün de, babamla birlikte ben İstanbul'a gitmiş ve eski okulu Güzel Sanatlar Akademisi'ne uğrayarak, artık birer tecrübeli ve olgun hoca olmuş arkadaşlarını ziyaret etmiş idik. Aradan geçen onca yıla rağmen, hâlâ geçerli olan çağlarını tekrarlayarak:

ekonomistinin, tüccarının, v.b. meslek mensubunun, ilk resim ve sanat tarihi zevkini, bilgisini -farkında olarak veya olmayarak- aldıkları kişiler olmuştur. Bu zatlar, resim derslerinin babamın toleranslı havasında geçen güzel günlerini ve saatlerini, hâlâ buruk bir tebessümle anmaktadırlar. Onlar için, "Denizli'den bildiğiniz ressam" dendiğinde, ilk aklı gelen isim Besim Yazıcı ve tabii O'nun hatıralarıdır.

Merhum, Besim Yazıcı'nın Denizli Lisesi Öğretmen Kütük defteri'nde 1 aralık 1948 tarihinde adına açılmış bulunan sayfası

Aile soyadımız olan 'Yazıcı' ise, dedesinin Hattat olmasından gelir. Ressamlığının yanı sıra, hayli gelişmiş el becerisi, form, şekil verme ustalığı, herhalde dedesine kadar dayanmaktadır.

Babamın ressamlığıyla ilgili bir hâtrası da şudur:

Daha henüz, Denizli'de Orta okul öğrencisi iken yaptığı 'Ekmek Yapanlar' isimli tablosunu, şehrimize gelen dönemin ünlü ressamı Âbidin Elderoğlu'na gösterir. Âbidin Bey, bu güzel resmi O'nun yaptığına inanmayarak:

- Bu resmi sen mi yaptın? Hayret, sen yapmış olamazsın! Çünkü daha çocuksun.. Yaşın ve tecrüben, böyle mükemmel bir resim için yeterli değil..

der, Babam, resmin kendisine ait olduğunda ısrar edince:

- Pekî o zaman, aynısından bir tane de benim gözümün önünde yap! direktifini verir. Sonunda ikna olur ve kendisinin, 'üstün yetenekli öğrenci' statüsünde, bir an önce İstanbul'a gönderilerek eğitilmesi ve bunun için de burs temini hususunda yardımcı olur. Girişimler sonunda babam, daha sonra Tıp Doktoru olan Rahmi Bamyacı ile birlikte İstanbul'a gider. O zamanki eğitim sistemine göre Lise'yi, -daha sonra seçeceği branşa göre- Güzel Sanatlar Akademisi'nin Lise kısmında bitirir ve, Akademi'ye kaydolar.

Mezuniyetinden sonra:

- Ben, önce kendi şehrim ve şehrimin çocuklarına, gençlerine hoca olarak hizmet etmek

istiyorum. Onun için Denizli'ye dönmem gerekiyor.'

der ve gelenek, Denizli Lisesi'nde göreve başlar. Akademideki hocaları ve arkadaşları arkasından:

'- Besim öğretmen oldu, ama sanat dünyası bir ressamını kaybetti.'

diyerek hayıflanırlar, üzüntülerini dile getirirler."

Denizli'de, ilk resim sergisini 1950 yılında açan Besim Yazıcı hocamız; her nedense, bir daha bu işe teşebbüs etmemiştir. Belki bu durum, kısmen O'nun mütevazî ve çekingen kişiliğine; belki de, o yıllarda Denizli'de kendisine uygun, istediği tarzda bir resim galerisinin bulunmayışına bağlanabilir.

Ancak 16-30 Aralık 1991 tarihleri arasında, o sırada Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürü olan çok vefalı talebesi, değerli devre arkadaşımız, gerçek sanat ve sanatçı dostu kadirbilir Sayın, Özden Çandır'ın şükranla kaydedilmesi gereken candan ve ciddi girişimi, üstün gayretleri sonucu, merhum Besim Yazıcı hocamızın vefatından tam 18 yıl sonra, resimlerinden oluşan sergi Denizli Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde açılabilmiştir.

Dileğimiz, en kısa zamanda değerli ailesinin izin ve katkılarıyla yeni bir sergisinin daha açılmasıdır. Bu serginin; merhum Besim Yazıcı'yı, 40-50 yıl sonra bile gittikçe artarak devam eden bir hayranlık, minnet ve şükran duygularıyla anan, her lütfü haylazlıklarına olağanüstü sabır ve olgunlukla katlanarak bütün bir ömrünü adadığı, çok sevdiği öğrencilerini, dostlarını ve sanatseverleri bir araya getireceğine, nostaljik plâformda Denizli'mizi dünden bugüne taşıyacağına inanıyor; güzel insan, melek kalpli, bu büyük sanatçı hocamızı rahmetle anıyorum.

1950'de Denizli'de açılmış olduğu bir serginin davetiyesinin kapağı

رکز دانتقا و بانقري

Yerelden Ulusala Bir Bankanın Serencamı
[DENİZLİ] İKTİSAT BANKASI
(1927-2001)

Yard. Doç. Dr. Süleyman İnan
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Denizli İktisat Bankası, şimdiki Atatürk ve Etnografya Müzesi'nin üst tarafında dört yolu kucaklayan yerdedi. (Fot. Cengiz Akhisar)

Yerel bankaların kurulması

Savaşlar ve nüfus mübadelesi para piyasasında bir boşluğa neden olmuş ve bu ortam Türk sermayesine cazip yatırım imkanları açmıştı. Cumhuriyetin ilk on yılında özellikle mahalli tüccarların kredi ve banka hizmeti ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çok sayıda yerel banka kurulmuştu: *Afyon Terakki Servet Bankası, Eskişehir Bankası, Kocaeli Bankası, Egebank, Elazığ İktisat bankası, Efesbank, Niğde Bankası, Çaybank, Sağlık Bankası, Karaman Çiftçi Bankası, Bor Esnaf Bankası, Kırşehir Ticaret Bankası...* Bu yıllarda İstanbul ve Ankara dışında kurulan 24 yeni bankanın genel özelliği küçük sermayeli ve tüccar bankaları olmalarıydı. Bu bankaların mevduatları yetersiz kalsa da, örgütlü kredi piyasası getirerek ayrıca eski dönemin tefeciliğinin önüne geçmişti. Bu bankaların çoğu, 1929 ekonomik buhranın olumsuz biçimde etkileri yüzünden gelişemediler, bazıları kapandı. Bu önemli etkiye, aynı yıllarda gelişen milli bankaların rekabeti de eklendi.

Cumhuriyetin yeni yönetimi, yerel bankaların kurulmasını teşvik eden en başta 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu olmak üzere bazı kanuni düzenlemeler getirdi. Nitekim, Cumhuriyetin 15. yılı için yapılan Denizli ile ilgili bir çalışmada, İktisat Bankası'nın kurulma nedeni "*Cumhuriyet kanunlarının verdiği ilhama*" bağlanmaktaydı. Bütün bu etkenler Denizli'de yeni bir bankanın doğmasına yol açtı ve 30 Ocak 1927 tarihinde Bakanlar Kurulunun aldığı kararla merkezi Denizli'de olmak üzere "Denizli İktisat Bankası Türk Anonim Şirketi" adıyla bir banka kuruldu. Bankanın ana sözleşmesi Denizli Asliye Mahkemesinde tescil edilmişti. O sıra Denizli'de adli sicil olmadığından bu kayıtları İzmir'de tutulmuş; bankanın kurulduğu da İzmir'de yayımlanmakta olan "*Ticaret*" gazetesiyle duyurulmuştu.

Denizli İktisat Bankası'nın kurucuları bölge milletvekilleri idi. Bunlar; Denizli Milletvekilleri Necip Ali (Küçük) Bey, Yusuf (Başkaya) Bey, Mazhar Müfit (Kansu) Bey ve Aydın milletvekilleri. Denizli milletvekillerinin hiç biri gerçekte iktisat bilen kimseler değildi. Necip Ali Bey hukukçuydu mesela. Fakat, bölgenin kalkınması için bankaya ihtiyaç vardı ve bunu o sıralarda bir tek önde gelen kişiler takdir edebiliyordu.

Denizli İktisat Bankası, 1928'de Nazilli'de bir şube açarak yerel banka olmak niteliğinden uzaklaştı. Ancak, ülke çapında genişlemesi için uzun bir zaman geçecekti. Bankanın kuruluşundan birkaç sene sonra dünyanın pek çok yerinde görülen ekonomik kriz de doğal olarak Denizli İktisat Bankasını olumsuz etkilemişti. Diğer bankaların bazıları bu krizden dolayı kapanırken Denizli İktisat Bankası ayakta kalabilmeyi başarmıştı. Eskilerin "*iktisat*" derken anladıkları "*tasarruf, tutum, eli sıkamak*" uygulamaları bankanın adına yaraşır bir şekilde uygulanmıştı. Denizli İktisat Bankası'nın sürekliliği, ayrıca bankadan yararlananların imalatçı olmaktan çok, tüccar olmalarıydı. Çünkü, o sıralarda bankalar, kârlı olduğu için kredileri imalatçı sanayiciden çok tüccara vermekteydi.

100 bin TL'lik sermayeyle kurulan Denizli İktisat Bankası, 1950'lili yıllara gelindiğinde gelirini büyütmüş ve sermayesi 600 bin TL'lere kadar çıkmıştı. Fakat, geçen sürede de sıkıntılar yaşanmamış değildi. Bir anonim şirketi olan bankanın, yüksek vergilerle çok büyümesi mümkün görünmüyordu. Örneğin, 1948 yılının başında Denizli'de dokuma ticareti yapan A. Hamdi Toksöz "memleketi ümran ve milleti refaha ulaştıracak" dediği anonim şirketlerin bu tip vergilerle İktisat Bankası gibi kuruluşların doğmasına bile fırsat verilmediğinden şikayetle partisinden istifa etmişti.

İsmi değiştiriyor... Artık, İktisat Bankası (1980)

1960 ve 1970'lerde banka önemli değişiklikler yaşamadı. 1971'de Denizli'li olan Haluk Cillov'un Ticaret Bakanlığı döneminde banka Tavas, Çivril, Sarayköy ilçelerinde ve hatta nahiye olmasına rağmen Honaz'da dahi şubeler açtı. Bankanın "önce kendi ilinde genişle" siyaseti tutmuştu.

1980 yılına gelindiğinde ise banka yönetiminin aldığı kararla Denizli dışına açılmak fikri benimsendi ve bu yönde ilk önemli adım bankanın isminde atıldı. Bankanın isminden "*Denizli*" çıkartıldı ve geriye sadece "*İktisat Bankası*" kaldı. İsimdeki bu değişiklik, simgesel olarak tamamen yerellikten çıktığını göstermekteydi. Nitekim, 1980'lerin başında bankanın Ankara, İstanbul ve Bursa'da şubeleri vardı. Bir süre sonra da genel müdürlük İstanbul'a taşınacaktı.

Banka İşadamı Nuri Erikoğlu'nda

Türkiye'nin beş büyük fabrikası arasına girmiş Ergür Kablo'nun 1980'li yılların başında iş potansiyelinin daha da büyümesi karşısında, bu şirketin bir bankaya sahip olması düşüncesi ortaya çıkmıştı. Aslında amaç, bankacılık yapmak değildi; büyüyen şirketi bir bankayla desteklemektir. Bu yüzden, 1981-1982'de Denizli İktisat Bankası'nın sermayesinin % 90'ına Erikoğlu grubu sahip oldu. Aynı tarihlerde, bankanın merkezi İstanbul'a taşındı. Artık, bir çok yerde şube açılabilirdi. Erikoğlu grubu ile birlikte İktisat Bankası, Nuri Erikoğlu'nun bir mülakatta söylediği gibi "*az çok iyi bir hale*" sokulmuştu.

1981'de, sonradan "*Erbakır*" adını alacak elektrobakır üreten büyük bir entegre tesisin kurulmasına girişilmesi ve bu yönde yaklaşık iki yıl süren yoğun çalışmalar ile ülkede yatırımların durdurulmasına yol açan hükümet krizi aynı tarihlere tesadüf ediyordu. Nitekim, her şey hazırken yaşanan bu kriz yüzünden bazı kablo ihaleleri iptal edilince Ergür Kablo şirketi ve bu şirketin sahip olduğu İktisat Bankası da krize girmişti. Bu durum karşısında, önce bankanın satılmasına karar verildi.

Babadağlı Yönetici Erol Aksoy Bankayı Ele Geçiriyor (1984)

"Zora düşen" banka, bir süre sonra babası Babadağlı olan Erol Aksoy ve ailesinin eline geçti. Erol Aksoy'un başında bulunduğu, Avrupa-Amerika Holding bankanın çoğunluk hisselerini satın almıştı. Aksoy, İktisat Bankası'nı ele geçirmesini, bir

Denizli İktisat Bankası'nın 30 Ocak 1927 tarihinde kurulduğunu gösteren kararname.

بازو و کمالی
وزارت معارف و اوقاف و صنایع دستار

بازو
کمالی

۶۸۸
۹۶۸۵

قرارداد

قدوناً معلوم اورعایدانقده صادقتیدتجدیداً مقدار در حدود در اولیت تمهیداً ...
...
...
...

تیمار
[Handwritten signature]

دائرة اعلیٰ وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل
معه وکیل

0 20 18 01 01 022 87 7

III. İhtisap Bakanlığı
Kuluni Mahallisi
No: 4002

"Kararname"
Kahramanmaraş'ın imar ve inşaat bankası muameleleriyle ticari ve idari her türlü işleri yapmak ve (müesses) işleri işletmek üzere mülkiyet ve (mülkiyet) Denizli'de olmak üzere otuz senelik müddet ve yüz bin Türk lirası sermaye ile teşkilüne teşebbüs olunan "Denizli İktisat Bankası Türk Anonim Şirketi"ne ta'dilat ve taslimatı lazıma icrasıyla Ticaret Vekaleti cümlesince meaur nizamnamesi dâhilinde sermayesinin yüzde oranının temin olunan kısmın banka mektubu lora vekilleri heyetinin 30 Ocak-ı sari 927 tarihli işleminde tedrick ve müzâraa olunan ve mezkur şirket nizamnamesi dâhilinde icra olunan ta'dilat dâhilinde ta'dilat icmal edilmiştir.

30 Ocak - sari 927
Reis-i Cümhuriyet M. Kemal
Başvekil-i İhtar Paşa (İstanbul)
Acliyet vekili M. Esat (Bozburun) / İzmir
Mülkiyet Mülkiye Vekili V. Rıza (Pazar) / Konya
Dâhiliyet Vekili Cemil (Uyubuz) Bey (Tatlıcağ)
Hariciyet Vekili Tahir Hüyük (Arz) / İzmir
Mülkiyet Vekili Mustafa Abdülhakim (Randa) Bıyıklı / Çankırı
Atama
Mülkiyet Vekili Mustafa Necati (Nijural) Bey / İzmir
Mülkiyet Vekili Behçet (Erkin) Bey / İstanbul atama
Ticaret Vekili Mustafa Rahmi (Köken) / İzmir
Şirkiyet ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili Refik (Beydam) / İstanbul
Başvekil-i muavazir: Süleyman İnan

gazeteye şöyle açıklamıştı: "O zaman Denizli İktisat Bankası olan ve 1927'de kurulan banka, 1984'te zora düşmüş, kapatılmak üzereydi. Eskil ortalar bir beladan kurtulmak için baba tarafından Denizli Babadağı olan baba teklif ettiler. Bankanın üçte ikisine, rahmetli Prof. Dr. Selim Kanet'in hazırladığı bir sözleşmeyle, tam 1 dolara Çukurova Grubu ile eşit ortak oldum". Profesyonel bir yönetici olan Aksoy'un bir bankaya sahip oluvarması onun hakkında yeni iddialar ortaya çıkmıştı. Bu iddialardan en ağır, Koç Grubunda yıllardır üst düzeyde çalışan Can Kırac'ın "Erol Aksoy, İktisat Bankası'nı Garanti Bankası'nda kazandığı büyük prestij ve genel müdür maaşıyla kurdu" sözleri olmuştur.

Bankanın merkez adresi ve ticaret unvanı artık şöyleydi: İktisat Bankası Türk A.Ş., T. C. Büyükdere Cad.165, Esentepe-İstanbul. Bütün bu isim ve unvan değişikliğine rağmen, İktisat Bankası bir süre daha Denizli ile anılmaya devam etti. Örneğin, Denizli Ticaret Odası'nın 1984'te hazırladığı ekonomi rapor-kitabında "İl bankaları" başlığı altında ilk sırada "Denizli İktisat Bankası" ismi geçiyordu.

Aksoy, zamanın bankacılık nosyonunu ve tekniğini yeni sahiplendiği bankaya uygulayarak, bankada radikal değişiklikler gerçekleştirdi. Banka yurt dışına açıldı. Bankanın 1984'e kadar ana kaynağı Türk Lirası iken, bu tarihten sonra döviz tevdiat hesapları hızlı bir şekilde arttı. İktisat Bankası, aynı zamanda Türkiye'deki ilk finansal kiralama şirketi olan İktisat Leasing'i de kurdu. Çok şubeli mevduat bankacılığından ticari bankacılığa ağırlık verildi.

Krizin kapattığı banka... (2001)

2001'de yaşanan ekonomik kriz en çok bankaları vurdu. Bazıları birleşme yoluyla krizi atlarmaya çalışırken, bazıları da krize yenik düştü. Bu krizden en fazla etkilenen bankalardan biri kuşkusuz İktisat Bankası'ydı, o kadar ki banka kapanmanın eşiğine geldi.

Ekonomik krizin temel sistemi, kriz, açıkçası kamu maliyesinin açıklarından kaynaklanıyordu. Çünkü, sistem holdinglerin daha da büyümesi için banka sahibi olunmasını zorlamaktaydı. Böylece, bankaların faiz indirip çıkartan uygulamalarından kurtulacaklardı. Sabancı Holding'in daha da büyümesi banka sahibi olduktan sonra gerçekleşmişti. Çünkü, banka fonları holdingin yatırımlarına aktarılmıştı. Öte yandan, holdinglerin denetiminde bulunan bankaların kaynaklarını genel ekonominin değil, holdinglerin çıkarları doğrultusunda kullanmaları bankaların sorununu derinleştirmişti.

İktisat Bankası'nın dayandığı holding ise böylece bir krizin üstesinden gelebilecek kadar güçlü sayılmazdı. Nitekim, İktisat Bankası 2001 yılının üçüncü ayında Tasarruf Mevduat Sigorta Fonuna (TMSF'ye) devredildi. Ayrıca, 2001 yılı içinde bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılarak tasfiye edildi. Aynı yılın yaz sonunda da banka satışa çıkarıldı. Bankaya İtalyan "Uno Credito" adı finans kuruluşu

Ekim ayında talip oldu, fakat bir ay sonra herhangi bir teklif vermedi. Banka, bu kez ikinci kez satışa çıkarıldı ama, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun (BDDK'nın) 29 Kasım günü yaptığı açıklamaya göre bankaya yine talip çıkmamıştı. Bu arada, İktisat Bankası'nın birikmiş zararının 1.8 katrilyon olduğu belirtiliyordu. İki kez satışa çıktığı halde alıcı bulunmadığından Uluslararası Para Fonu'na (IMF'ye) verilen söz gereği İktisat Bankası kapatılacak, 1235 işçisinin de işine son verilecekti. Çünkü IMF'ye, fon bankalarına yıl sonuna kadar çözüm bulma sözü verilmişti.

IMF'ye hükümet tarafından verilen söz gereği, 2001 yılının sonunda İktisat Bankası tamamen kapatıldı. Bundan sonraki süreç tasfiyeydi. Bu süreçte, bankanın genel müdürlük binası ve 62 şubesi satışa çıkarılacak, banka personelinin iş akılları zaman için feshedilerek işlerine son verilecekti. Böylece, IMF'ye verilen TSMF'deki bankaların yıl sonuna kadar satılması,

Denizli Ticaret ve Sanayi Odası'ndaki Müesseselik Hisse Senedi.

Banka eski yöneticilerinden Ali Fuat Dağdöven, bankanın Sarskoy şubesini açarken.

satılmaması durumunda ise kapatılması sözü de ilk adım olarak tutulmuş oldu.

2004 yılında, hâlâ İktisat Bankası'yla ilgili eski sahibine yönelik "çini boşaltma" iddiaları devam ediyordu ve Hazineye 1.6 milyar dolarlık zarara uğrattığı söyleniyordu. Banka kapandığında ise, Türkiye'de 62 şubesi ve 1235 çalışanı vardı.

İktisat Bankası'ndan Kalan Nispet Sâde Zarar Karşılık Tabloları

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, İktisat Bankası'ndan kaynaklanan alacakları nedeniyle el koyduğu trilyonlarca lira değerindeki tabloları, 2004 yılının Eylül ayında müzayede ile satmaya karar verdi. TMSF'nin verdiği bilgiye göre, müzayedeye sunulacak 450'ye yakın tablonun tahmin edilen bedeli 10.3 trilyon lirayı buluyordu. Müzayedeye çıkacaklar arasında, İktisat Bankası'na ait Osmanlıca ilk senetler de yer alıyordu.

Tabloların içinde en değerli parçalardan biri, kuşkusuz Osman Hamdi Bey'in 1906'da yılında yaptığı "Karniumbağa Terbiyecisi" adlı resmiydi. İktisat Bankası'nın 1988 yılındaki bir müzayedede, bu tabloyu 2 milyar liraya satın alması günlerce kamuoyunu meşgul etmişti. Banka yönetimi bu tabloyu "sanat aşkıyla" satın aldığını ileri sürmesine karşın, mali çevrelerde bankanın bilançosunu güzelleştirme girişimi olarak yorumlanmıştı.

Densiz İktisat Bankası'nın yemekte şimdilerde bir finans kuruluşu var.

İktisat Bankası'nın kapanmasından sonra, bankanın zararlarına karşılık satılığa çıkarılan Osman Hamdi Beyin ünlü eseri "Kamlumbağa Terbiyecisi".

"Kamlumbağa Terbiyecisi" adlı tablonun İktisat Bankası'nca satın alınması kadar, 13 yıl sonra satılığa çıkarılması da ilgi çekmiş, hatta bu konu başlıca gazetelerin manşetlerine taşınmıştı. 2004 yılının son ayında yapılan bir müzayedede İktisat Bankası'na ait tablolar satılığa çıkarıldığında en fazla ilgiyi "Kamlumbağa Terbiyecisi" görmüş ve iki müze bu yüzden kıyasıya çekişmişti. Sonunda söz konusu

tablo, Suna ve İnan Kıraç Vakfı'nın İstanbul'da açtıkları Pera Müzesi'nce 5 trilyona satın alındı. Bu rakam, şimdiye kadar bir tabloya ödenmiş en yüksek miktardı. İlk kez bir Türk ressamın tablosunun, dünyaca ünlü müzayedede salonlarında rastlanan bir fiyatla satılması tarihe geçmişti. Böylece, batık bir banka konumundaki İktisat Bankasının malı, özel girişimciler sayesinde kamu hizmetine girmiş oldu.

Not: Bu konuda, çalışmam ayrıntılı olarak devam etmektedir.

Kentin Canlı Bellekleri Alaattin Kitapçı

Ömer Gökmen

Kitapçıoğlu Kitapçı

1330 (1914) senesinde Denizli'de, Eskimüftü Mahallesi, Kitapçı Sokağında doğdum. Bu sokakta babamın kitapçı dükkânı olduğu için, Kitapçı Sokağı denirdi. Babam Mehmet Kitapçıoğlu'dur; aile lakabımız Kademzade idi. Soyadı Kanunu çıktığında, soyadımızı almak üzere hükümete ben gitmiştim. Biz, aile lâkabımız olan Kademzade soyadını almak istiyorduk; ama benim bu müracaatımı, kelimenin Türkçe olmaması sebebiyle reddettiler. Bunun üzerine Kitapçı soyadını istedim; onun da önceden başkası tarafından alınmış olduğu anlaşıldı. Bize de Kitapçıoğlu soyadı kaldı. Mamafih en uygunu da budur; çünkü, ağabeyim de, ben de baba mesleğimiz olan kitapçılığı devam ettirdik. Tabii ki babam, Arap Alfabeti ile yazılmış kitapları ve Kuran-ı Kerim' in yanısıra, diğer dini kitapları satardı. Babama Mehmet Efendi Hoca diye hitabedilirdi; aslında kendisinin hocalığı yoktu ama, herhalde kitap sattığı için hoca deniyordu. Bir ihtimâl de; babamın Goncalı Camisinin mütevellisi olması sebebiyle hoca denmesidir.

Ev, bahçe, ille de ark...

Evimiz, 200-300 metrekare kadar bahçesi olan bir evdi ve bahçemizden ark geçirdi. Bahçede sadece meyve ağaçları vardı, başka bir şey yetiştirilmezdi; çünkü annemin daha önemli bir işi vardı: evde beslediğimiz camıza bakmak. Annem Denizli'nin meşhur kaymakçısıydı. Hayvan olarak bir de babamın mâhut eşeği ile biraz da tavuk vardı. Yemek mutfakta yenirdi. Bahçede baraka dediğimiz bir bölüm vardı, mutfak oradaydı. Annem orada ekmek falan da yapardı. Bir zelzele esnasında evimiz yıkılmış; bahçeye bir baraka yapılmış. Bir müddet bu barakada yaşandıktan sonra ev yeniden yapılmış, ama barakayı da kullanmaya devam ettik. Bizim çocukluğumuzda, mesela kahvaltı diye bir âdet yoktu; karnımız ne zaman acırsa ve ne bulursak yerdik; elimize şipit ekmekten bir dürüm verirler, hem yer, hem giderdik; demek ki şimdiki sandviç yerine geçiyor. Ete gelince, ne zaman istesek yiyebiliyorduk; esasen, yiyecek olarak hiç bir şeyin sıkıntısını çekmedik. Sebze, bildiğimiz, Kaleiçi'nde kurulan pazardan alınırdı. Buğday çuvalla alınıp değirmende öğütülerek eve getirilirdi; annem bu unla şipit ekmek yapar, ekmek ihtiyacı bu suretle karşılanırdı; fırından ekmek almazdık. Diğer yandan, bulgur, makarna, salça da evde yapılırdı. Camımız olduğu için, zaten yağ, yoğurt v.s. yine evde annemiz tarafından yapılan yiyeceklerdi. Bir tek et kasaptan alınırdı.

Banyo meselesi en zoruydu. Önceleri mevsime göre, şurada burada veya açıkta, yani bahçede banyo yapardık. Ben ortaokulda okurken evde tadilat yapıldı ve ancak o zaman bir banyomuz olabildi. Herhalde haftada, on günde bir yıkanırıkdık.

Elif... be...

Babam, beni okula yazdırdıktan sonra vefat etti, ben ağabeyimin yanında yetiştim. Ağabeyim benden on bir yaş büyüktü, ama babam yerineydi. Ben 1940 senesinde evleninceye kadar baba evinde yaşadım, yani yirmi altı yaşına kadar... Babam beni

Kayalık Mektebine kaydettirmişti. Kitapçı olduğu için bütün hocaları tanırdı. Beni okula "eti senin, kemiği benim" diyerek bıraktı gitti. Okulumuz iki sınıflı bir okuldu. Biz okumaya, adeta kuran kursuna gider gibi, elif be... diye kuran öğrenerek başladık. Öğlen olunca hoca bizi camiye götürür namaz kıldırırdı. Bu iki sınıfı bitirince, Denizli'nin meşhur Katip Çelebi Okuluna geçtik. Bu okul önceleri bizim Eskimüftü Mahallesindeydi. Delikliçınar'a yakın bir yerde, eskiden bir doktora ait olan bir ev okul olarak kullanılıyordu. Burada üçüncü ve dördüncü sınıfları okuduktan sonra okulumuz, şimdi Selçuk İlkokulu (şu anda Halil Bektaş İlköğretim Okulu) olan yere taşındı; yani orası önce Kâtip Çelebi Okulu idi. İlkokulu böylece bitirdikten sonra, Denizli Lisesinin orta kısmına kaydoldum. Bina henüz nâtamam bir vaziyette idi, ön tarafta başka bir okul vardı galiba (Köy Muallim Mektebi.); bizi arka tarafta, bitmiş bir kısımda okuttular. Ortaokulda, bir sene kayıpla, dört sene okudum. Ortaokul bittikten sonra da başka bir okul olmadığı için okuyamadım; çünkü lise kısmı henüz açılmamıştı.

Gaz lâmbası, ayaklık, ille de 'Kıpkıp Ahmet'...

Bizim çocukluğumuzda elektrik yoktu tabii; Gaz lambası kullanırdık. Gazhaneden teneke ile gaz gelirdi; gaz sıkıntısı yoktu. Lambanın, 'ayaklık' dediğimiz bir sehpası vardı; onun üzerine koyar, derslerimize de onun ışığında çalışırdık. Daha sonra, Kıpkıp Ahmet diye biri vardı; o, şimdiki Candoğan Parkının yanında bulunan değirmene bir elektrik motoru yerleştirerek şehre elektrik verdi. Ben ortaokulu bitirmiştim, on altı on yedi yaşlarındaydım, demek ki 1930'lar falan... Delikliçınar Meydanına bakan boş bir arsada da, yaz geceleri film oynatılırdı. Daha sonra Himaye-i Etfal Sineması yapıldı; hem gece, hem gündüz film seyredilmeye başlandı; siyah beyaz ve sessiz filmlerdi tabii.

"Uğursuz Hadise"

Demirci Efe'nin Denizli'ye gelerek bir çok insanı kestiği söyleniyordu. Büyüklerimiz Tavas'a, Acıpayam'a kaçmışlardı. Hatta büyük ağabeyim bizi de götürmek üzere bir at satın almıştı, fakat gitmek kismet olmadı; çünkü çeteler gelip atı elimizden alıp gittiler. Babam o sıralarda hasta yatağındaydı. Bir gün, iki efe bizim eve girerek babamı kesmek üzereyken, dışarıdan bir başka efe "Durun yahu, bu ev değil!" diye bağırarak ve bu suretle babam kesilmekten kurtulmuş. Bu hadise babamın daha erken ölmesine sebep olmuştur diye düşünürüm. Meğer kesmek için bir adamı arıyorlarmış; yanlışlıkla bizim eve girmişler. Bizi o sırada, komşu çocuklarıyla beraber, mahalledeki viran bir evin içine saklamışlardı. Bir de çarşıdaki bütün dükkanların yağmalandığı söyleniyordu. O uğursuz hadiseyle ilgili hatırladıklarım bunlardır.

1935 Seçimlerinde Denizli'deki İkinci Seçmenler

Yard. Doç. Dr. Hakkı Uyar
Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi

Türkiye'de 1877 yılından 1943 yılına kadar yapılan seçimler iki dereceliydi. Seçmenler, "birinci seçmen" olarak adlandırılıyor ve milletvekillerini seçecek olan "ikinci seçmen"leri seçiyorlardı. Aslında yapılan, seçimden ziyade iki dereceli bir onaylamadan ibaretti. İkinci seçmenler CHP üyesiydiler ve parti tüzüğü gereği parti üyelerine oy vermek zorundaydılar. Bağımsız olarak ikinci seçmenliğe ya da milletvekilliğine soyunanların şansı yoktu. CHP'li ikinci seçmenler, partinin olur verdiği "müstakil" milletvekili adaylarına oy verebiliyordu. Özetle, tek parti döneminde yapılan seçimlerde (1923-1943) ikinci seçmenler CHP'nin kontrolü altındaydı ki, böylece milletvekili seçimleri garanti altına alınıyordu.

İkinci seçmenlerin toplumsal, mesleki kökenlerini saptamak oldukça güçtür. Ben bu çalışmada, tek parti döneminin tipik bir örneği olabilecek olan 1935 seçimleri öncesinde seçilen ikinci seçmenleri inceledim ve bu çalışmanın Denizli'deki ikinci seçmenlerin toplumsal kökenlerini aydınlatacağını düşünüyorum. Denizli'deki ikinci seçmenlerin toplumsal kökenleri, aileleri ve mesleklerini belirlemede Denizlili (Acıpayam-Yüreğil'den) emekli ilköğretim müfettişi ve aynı zamanda kayınpederim Mehmet Emin İlhan'ın büyük yardımı oldu. Kendisine teşekkür ediyorum.

CHP Denizli Merkez İlçe Yönetim Kurulu tarafından, 14 Ocak 1935 tarihinde belirlenen 129 müntehib-i sani'nin (ikinci seçmenin) isimleri, Denizli gazetesinde yayınlandı¹. Bu isimlerin çok azının karşısında yaptığı mesleklerin yazması, soyadlarının pek belirtilmemesi, bunların toplumsal köklerini belirlememi zorlaştırdı. Mehmet Emin İlhan'ın da yardımıyla ikinci seçmenler hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olabildim:

İkinci seçmen seçmen sayısı	Toplumsal kökeni belli olan	Toplumsal kökeni belli olanların oranı
129	41	% 31.7

Mesleklere göre dağılım	Sayı	Kökeni bilinenlerin oranı
Ticaret	11	% 26.8
Serbest Meslek	9	% 21.9
Memur	8	% 19.5
Küçük esnaf	6	% 14.6
Toprak sahibi	5	% 12.2
Seçimlere gelen yönetici	2	% 4.8

Mesleklere göre dağılıma ilişkin birkaç açıklama yapmak gerekmektedir: Serbest meslek sahiplerinin 3'ü avukat, 1'i doktor, 1'i noter ve 4'ü eczacıdır. Memur kökenli olanların 5'i halen çalışan memur, 3'ü emekli memurdur. Emekli memurlardan biri binbaşısıdır. Küçük esnaf olarak saydıklarım (sayılan her meslekten birer kişi olmak üzere); bakkal, bakırcı, debbağ, marangoz, terzi ve yumurtacıdır. Seçimle gelen yönetici olarak verilen iki kişiden biri belediye başkanı, diğerleri de muhtardır.

Yukarıda açıklamalarda görüleceği üzere, ikinci seçmen olarak belirlenen genellikle şehrin ileri gelenleri (eşrafı) olan ticaretle uğraşanlar, toprak sahipleri ve serbest meslek sahipleridir. Bunlar arasında küçük esnafa da rastlanmaktadır.

129 ikinci seçmenden 23'ü kadındır. Bu, ikinci seçmenlerin % 17.8'i etmektedir. Söz konusu kadın ikinci seçmenlerin önemli bir bölümü, ikinci seçmen olarak yer alan eşrafa mensup erkeklerin eşidir. Örneğin, Nesime Mebus Yusuf, Denizli milletvekili Yusuf Başkaya'nın eşidir. "Habibe Avukat Hulusi" ise, Avukat Hulusi'nin eşidir. Avukat Hulusi Oral, daha sonraki yıllarda CHP milletvekilliği

Not: Bu yazının genişletilmiş biçimi, "Türkiye'de Tek Parti Döneminde CHP'nin Toplumsal Kökenleri: İkinci Seçmenler Örneği (1935)" başlığı altında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin çıkarttığı Bilgi-Bellek'in ikinci sayısında yayımlanmıştır.

1935'te Denizli'de yapılan seçimlerden genel bir görünüm. Dönemin Denizli Belediye Başkanı M. Naili Küçüka sandık başında. (Fot: Coşkun Önen Arşivinden)

yapacaktır. Oğlu Hüdayi Oral ise, CHP/SHP milletvekilliğinin yanı sıra, 1963-65 dönemindeki İnönü Hükümeti'nde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı görevinde bulunacaktır². Hicriye Avukat Ethem ise, Avukat Ethem'in eşidir. İkinci seçmen 3 avukattan 2'sinin eşi de ikinci seçmendir. İkinci seçmen Eczacı Kemal'in eşi Hayriye Kemal Eczacı da ikinci seçmendir. Yine şehrin ileri gelenlerinden, ticaretle uğraşan Esat Kaymakçı'nın eşi Saadet Esat Kaymakçı ve Ramis Sücüllü'nün eşi, İsmet Rasim Sücüllü de, eşleriyle beraber ikinci seçmendir. Karıkoca olarak ikinci seçmen olanlar arasına Ali Galip-Ulviye Mücellit ile Hüsnü - Zehra Samakol'u da eklemek gerekir. Bu durumda, kadın ikinci seçmenlerin yarıya yakını ileri gelenlerin eşidir. Kendi adıyla, eşi olmadan ikinci seçmen olan kadınlar da vardır: Bunlardan biri Noter Behice Hanım'dır. Diğer birkaçının da memur olduğunu belirleyebildim. Aynı aileye mensup birden fazla ikinci seçmene bir hayli rastlanmaktadır. Bu aileler şehrin ileri gelen aileleridir:

Sücüllü ailesi belirleyebildiğim kadarıyla en fazla ikinci seçmene sahip ailedir (7 ikinci seçmen). Yukarıda saydığım Denizli'nin önde gelen ailelerine Müftüoğlu ve Oral ailelerini de eklemek gerekir. Bu ailelerden daha sonra milletvekili de çıkmıştır (Oral ailesinde olduğu gibi). Tek parti döneminin önemli isimlerinden biri olan Necip Ali Küçüka'nın ailesinden de ikinci seçmenler bulunmaktadır. İkinci seçmenlerden biri olan Molla Osman Kösten, Fikret Başkaya'nın dedesidir. İkinci seçmen lise hesap memuru Şevket Mocan, Cüneyt Arkın'ın ilk eşinin babasıdır.

Denizli örneğinden yola çıkarak, ikinci seçmenlerin şehrin ileri gelen, köklü ailelerinden çıktığını; tüccar, toprak sahibi, serbest meslek sahibi olan bu ailelerin yanında küçük esnaf ve memurların da bir miktar ikinci seçmenler arasında temsil edilebildiğini söyleyebiliriz.

Notlar

1- Denizli, 17 Ocak 1935.
2- 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimlerde CHP'den Denizli milletvekili seçilen V. Haşim Oral da bu ailedendir. (V. Haşim Oral ile 13 Mayıs 2003 tarihinde yapılan görüşmeden).

Sözlü Kaynaklar:

1- Mehmet Emin İlhan, 2- Haşim Oral.

Denizli'nin Doğal Güzellikleri

Apollon

LERMONOS TAPINAĞI

Dr. Vedat Özaltun

Denizli Kültür Müdürlüğü yayınlarında bu tapınakla ilgili bilgiler mevcut. Bu yayınlardan öğrendiğim kadarıyla Denizli'mizde 200'e yakın irili ufaklı tapınak ve şehir varmış. Bu tapınaklardan biriside Apollon Lermonos Tapınağıymış. Apollon mitolojide bilici tanrı olarak geçmekteymiş. Tapınağın temelleri hellenistik, üst bölümleri ise Roma dönemine aitmiş. Dikdörtgen planlı ve etrafının bir dizi sütunla çevrildiği sanılan tapınak hakkında 19. yüzyıldan beri yazılar yazılmaktaymış. Tapınağın güneyindeki bir sıra sütun kaidelerinden dolayı PERİPTEROS planlı olduğu anlaşılıyormuş. Yıllardır bu yoldan baraja gelip gittiğim halde, elin yabancısının 19. yüzyıldan beri bu tapınak hakkında makaleler yazması, varlığından yeni haberdar olan beni birazcık utandırdı. Her yerde olduğu gibi yıllardır buraları da defineler tarafından talan edilmiş. Bazı değerli kabartmalar ve sütun başları kırılmış. Sonunda koruma altına alınarak yüzeysel ot temizliği yapılmış. Tapınağa kadar ulaşan yol yapılmış. Sürekli bekçisi var. Yakında kazı çalışmalarının başlayacak olması beni çok sevindirdi.

Nasıl Gidilir ?

Çal-Ortaköy beldesini geçince iki km sonra Bahadınlar köyüne varırsunuz. Köyün çıkışında sola bağ yolu ayrılır. Hemen çatallaşan bu yollardan sol taraftakini takip ederseniz sizi doğru Adıgüzeller baraj gölüne götürür. Göle varmadan üzüm bağlarının bittiği yerden sağdaki yeni açılmış yol sizi Apollon Lermonos Tapınağına ulaştırır. 3-4 km kara yolu olmasına rağmen yol güzel sayılır.

Ne Yapılabilir?

Hazırlıklı giderseniz baraj gölünde oltayla balık tutabilir, tekne kirayıp gölde gezinti yapabilirsiniz. Yalnız tekneler düz taban dedikleri dengelessiz kayıklar olduğundan can yeleksiz binmemenizi tavsiye ederiz.

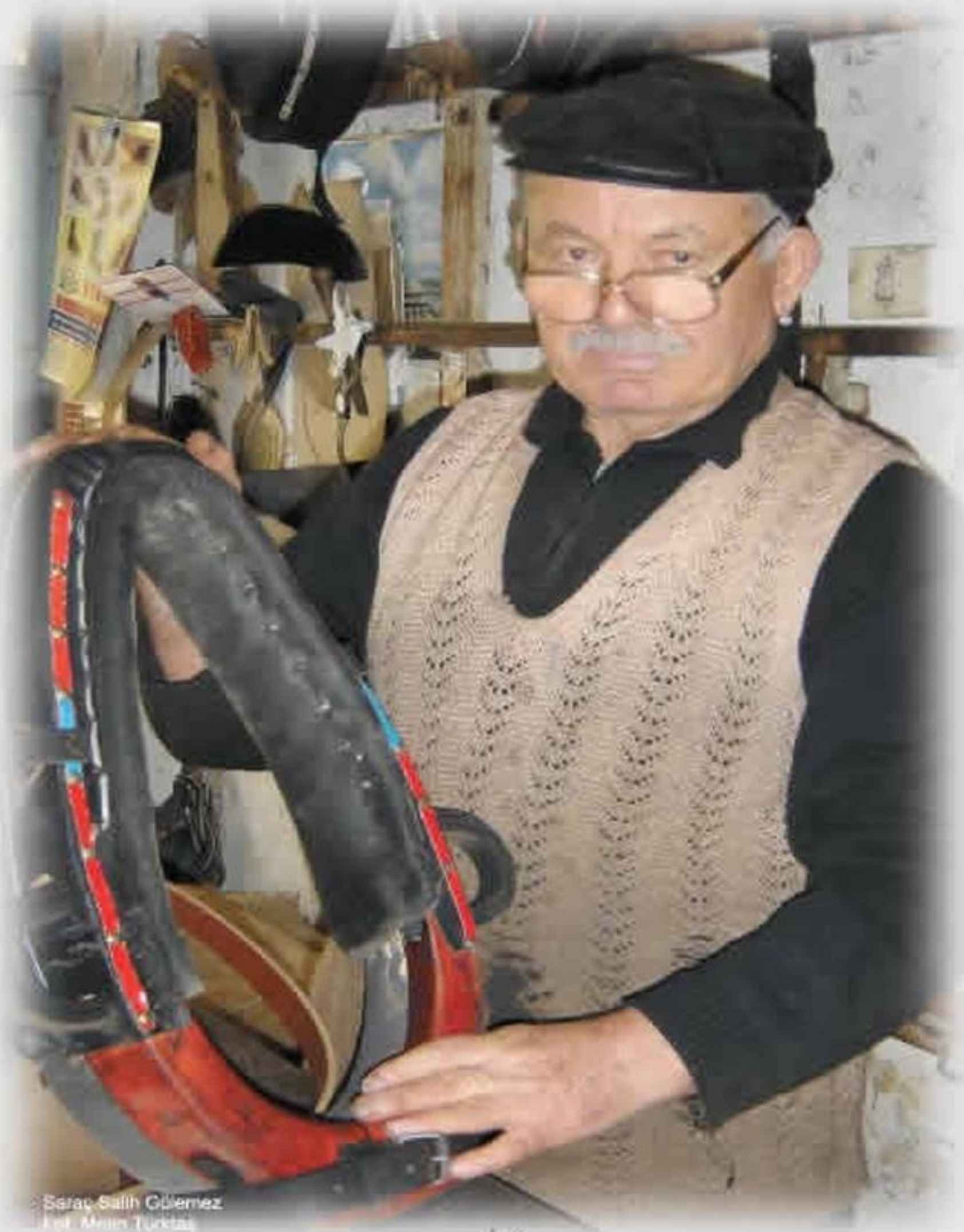

Kaybolan Bir Meslek Saraçlık

Metin Türkteş

Pamukkale Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Saraç Salih Güneş
Prof. Metin Türkteş

Koşum ve eğer takımlarını yapan, süsleyen, işleyen, onaran bir meslek dalı olarak bilinen saraçlık, Denizli'de tarih içinde gözde bir meslek olarak varlığını devam ettirmiştir. Saraçlık, özellikle hayvancılığın yaygın olduğu, tarımın ve ulaşımın hayvanlarla yapıldığı dönemlerde çok aranan ve rağbet gören bir meslek olmuştur. Denizli'nin eskiden beri bölge şehirleri arasında bir ticaret merkezi durumunda olması, buraya komşu illerden ve kendi ilçelerinden ticaret amacıyla bir çok atlı arabanın ve korvanın gelmesini sağlamıştır. Bu amaçla gelenlerin çoğu, ilçelerden geiseler bile en az bir gün burada konaklamak zorunda kalmışlardır. Bu da burada, demircilik, saraçlık gibi bazı meslek dallarının güçlenmesine vesile olmuştur. Atıyla ve arabasıyla (at arabası) buraya gelen insanlar, burada aynı zamanda atlarının ve arabalarının da ihtiyaçlarını karşılamaktaydılar.

Denizli il merkezinde, 1950 yıllarında 10-15 civarında saraç dükkanı vardı ve bunlar ilin ve civar ilçelerin ihtiyaçlarını karşılamaktaydılar. Ayrıca diğer ilçe merkezlerinde de bu mesleği icra edenler olduğu için merkezdeki dükkan sayısı sınırlı kalmıştır. Daha sonraki yıllarda bu dükkanların ve ustaların sayısı giderek azalmıştır.

1950 yılından beri, il merkezinde bu mesleği icra etmiş -ismini tespit edebildiğimiz- belli başlı saraçlar şunlardır: Ahmet Bursalı, Adil Gölemez, Rifat Yavaşlar, Arif Hancılar, Mustafa Sever, Ali Döngeler, Hüseyin Çalışkan, Mehmet Selman, İsmail Yavaşlar, Hasan Demiroğlu (sağ), Haydar Saraç, Hamdi Saraç ve Salih Gölemez. Bu ustaların hepsi aynı şeyleri üretmiyor, bazıları eğer, bazıları araba koşumu, bazıları da diğer eşyalar üzerine çalışırlar.

Bu isimlerden Hasan Demiroğlu ve Salih Gölemez halen yaşamakta ancak, Hasan Demiroğlu mesleğini devam ettirmemektedir. Mesleğini devam ettirmekte olan tek kişi Salih Gölemez kalmıştır. Salih usta 1932 doğumlu. Eskiden at eğeri üzerine çalışmış. Eđerin eskiden çok zor bulunduğunu, insanların onu yapabilmek

için sıraya girdiklerini belirtmektedir. Nedenini de yapımının zor olmasına bağlamaktadır. Bu meslekte iyi bir eğer yapabilmek artık usta olarak değerlendirilmekteymiş. Salih Usta, önceleri bütün işleri, dikişleri, elle yaparken daha sonra biraz birikim yapınca saraç makinesi dedikleri kalın iğneli dikiş makinesini almış. İhtiyaca göre de bu makinenin yanına ince dikiş yapabilen saya makinesini ilave etmiş. Bunlar işlerini biraz kolaylaştırmış ancak yine de ince işler için yapılan şeyin mutlaka elden geçmesi gerekiyormuş.

Salih Usta, mesleği amcası Adil Gölemez'den öğrenmiş ve elli yıldır bu işi yapmaktadır. Şu anda Demirciler Caddesi'nde küçük bir dükkanda mesleğini sürdürmeye çalışmaktadır. O da, hem yaşlı olduğundan hem de işlerin azalmasından şikayet ederek dükkanını kapatacağını belirtmektedir. Dükkanın kendisinin olması ve de emekli olması, ayrıca evde canının sıkılacağını düşünmesi, onun işinden kopmasına engel olmaktadır. Dükkanına, at ve at arabası sayısı azalınca fazla iş gelmez olmuş. Gelen işler de genellikle tamir işleri ve ender siparişlermiş.

Salih Usta, araba koşumu, hamut, eğer, paldım, başlık, keçe yular vb. başta olmak üzere bir atın ihtiyacı olan her şeyi üretmektedir. Bunları üretirken de genellikle siğir ve camız derisi kullanmaktadır. Bunlardan siğir derisinin daha kuvvetli, camız derisinin daha kaba olduğunu söylemektedir. Bu derilerden paldım derisi ve hamut (arabaya ve çiftte koşulan arabaların boynuna takılır) yapımı için kullanılan işlenmiş gürgen ağacı Bursa'dan; eğerlik köseleler ise Karacasu'dan geliyormuş.

Bu gün, makineleşmeye geçilmesiyle, çift süren atların yerini traktörler, at arabalarının yerini arabalar almış, bunların neticesinde ihtiyaçlar da azalmış, saraçların kapılarını kimsecikler çalmaz olmuştur. Hatta ustalar kullandıkları aletleri bile zor bulur olmuştular ve böylece ilimizde bir meslek dalı daha sessiz sedasız ortadan kaybolmuştur.

Ahi Duman

Hasan Kallıncı
Emekli Öğretmen

(Yıkılan Ulu Cami ve karşısında Babadağlılar İş hanı. Bu iş hanının yerinde eski milletvekilerimizden Yusuf BAŞKAYA'nın evi vardı. Bu cami ve evin olduğu yer Ahi Duman'ın tekkesi idi.)

Dergimizin ilk sayısında, "Vefasızlık Ettiğimiz Bir Hemşehrimiz Ahi Sinan" başlığı altında, debbağ (tabak) esnafının şeyhi Ahi Sinan ile ilgili şahsında mevcut olan bilgileri Denizli halkı ile paylaşmıştım. Bu yazımda da, Ahi Sinan'ın çağdaşı, vefasızlık ettiğimiz bir diğer hemşehrimizi, Ahi Toman'ı anlatacağım.

Ahi Duman veya Ahi Toman (veyahut Teoman), milâdi 14. asrın başlarında, Denizli'de yaşamıştır. Sözlü kültürden gelen bilgilere göre demirci esnafının şeyhidir. Denizli insanı, esnafı ve kültürü üzerinde büyük tesiri olmuştur. O yıllarda Denizli'de yaşayan Ahi Sinan ile birlikte, tekkelerinde, bu toprakların Türkleşmesi, Türklâm ahlakının yerleşmesi için çalışmışlardır.

Ahi Duman hakkında bilgi veren bildiğimiz en eski kaynak İbn Batuta Seyahatnamesidir. (İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, 1000 Temel Eser, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.) Bu kitaptaki kayıtlara göre; İbn Batuta ile yanındakiler, Gölhisar- Acıpayam yolu üzerinden Denizli'ye ulaşırlar ve Kaleiçi'ne gelirler. Kaleiçi kapısında karşılaştıkları şöyle anlatılır:

"Şehre girdiğimiz sırada, çarşıdan geçerken, dükkânlardan çıkan birtakım insanları hayvanlarımızı çevirerek terbiyelerine asıldıklarını gördük. Bir başka grubun ise bunları durdurarak onlara çekişmeye başladıklarını müşahade ettik. Aralarındaki çekişme uzayıp kızışınca bazıları hançerlerini çekip ötekilere saldırmaya kalkıştılar. Konuştuklarını anlamadığımızdan korkmaya başladık ve bunların yol kesen Germiyanlılar olduğu kuşkusu ile bu şehrin onlara ait bulunduğu; malımıza, canımıza kast ettikleri kaygısına düştük. Sonra Cenab-ı Hak bize Arapça bilen, Hacca gitmiş bir adamı halk etti. Bizden ne istediklerini sordum. Dedi ki; "Bunlar ahilerdir." Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinan'ın yoldaşları, sonradan gelenler ise Ahi Duman'ın kardeşleri imiş. Her iki taraf da bizim kendi yanlarında misafir olmamızı isterler, bu yüzden çekişirlermiş. Onların

göstermekte oldukları yüksek misafirperverliğe hayran olmamak elde değildi. Nihayet işi kura çekmek suretiyle halletmek yoluna düşüp sulh oldular. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine misafir olmamız kararlaştırıldı. Kura Ahi Sinan takımına düştü."

İbn Batuta ve yol arkadaşları, Ahi Sinan'ın misafiri olurlar. Onun tekkesinde dinlendirilir, yedirilir, içirilir, hamama götürülür. Denizli Beyi, Sultan İnanç Beyin ziyaretine giderler ve tekrar Ahi Sinan tekkesine dönerler. İbn Batuta bundan sonrasını şöyle anlatır:

"Tekkeye döndüğümüz zaman Ahi Duman ile yoldaşlarını bizim gelişimizi bekler bulduk. Onlarla birlikte kendi tekkelerine gittik. Bunlar da öteki yoldaşları gibi yemek ve hamam ziyafetleri çektiler. Hatta onlardan fazla olarak hamamdan çıktığımız vakit bizlere gül suyu ile ikramda bulundular. Oradan hep birlikte tekkeye geldik. Yine ötekiler gibi yemekler, meyveler, tatlılarla iltifat eylediler. Yemekten sonra Kur'an'dan okunan parçalar, raks ve sema ile vaktimizi değerlendirtiler. Böylece onların tekkelerinde de bir süre kalmış olduk."

Diğer kayıt ve bilgiler:

Ahi Duman ile ilgili kayıtlardan biri de merhum öğretmenlerimizden Tarhan TOKER'in Denizli Tarihi isimli eserindedir. (Denizli Tarihi, Tarhan TOKER, Denizli, 1968.) Toker, bu zattan "Ahi Toman" diye bahseder. Ahi Toman'ın tekkesinin ve mezarının yeri ile ilgili şu satırları kaydeder:

"Bu tekkenin, şimdi Denizli İstasyon Caddesinin dört yol ağzı sayılan köşede, Ulu Cami karşısındaki merhum Denizli Milletvekili Yusuf BAŞKAYA'nın evinin bulunduğu yerde olduğu rivayetten anlaşılmaktadır. O tarihlerde (yaklaşık olarak 1334), Ulu Cami ile Yusuf BAŞKAYA'nın evi arasındaki İstasyon yolu henüz açılmamıştı. Bu suretle Ulu Cami de Ahi Toman'ın tekkesine ait arsanın içinde bulunuyormuş. Ahi Toman'ın kabri ise Denizli Kuruçay'ı geçtikten sonra Kınıklı yolu üzerindedir. Çevresi toprakla örtülü bir mezar ve birkaç yazısız mermer mezar taş vardır. Köylüler bu mezara (Ahi Duman Dede) demektedirler."

3 Haziran 1992 tarihinde, Kınıklı Köyü Muhtarı -şimdi belediye başkanı- Tefik oğlu, 1952 doğumlu Meştan EKİCİ, köy bekçisi Süleyman oğlu, Babadağ doğumlu Ahmet HÖREOĞLU, İsmail oğlu 1934 doğumlu Nuri CANİBEY ve Ali oğlu 1937 doğumlu İbrahim ÇALIK isimli şahıslarla birlikte Ahi Duman'ın mezarının bulunduğu rivayet edilen yere gittik. Doğan Demircioğlu Caddesi üzerindeki 18 numaralı Martı Apartmanının önünde durduk. "Merhumun mezarı, buralarda olmalıdır." dediler.

Kınıklı köyünden İbrahim ÇALIK, şunları söyledi:

"Burada, dar, toprak bir yol mevcuttu. Yol, 3-3,5 metre genişlikte idi. Yolun altı, şimdiki Havuzlu Köşk denen gazinonun yeri, bizim bağ idi. Yolun üst tarafında da Ahi Duman Dedenin mezarı vardı. Halk, mezarın başındaki çalılara bez bağlar, hasta ve çocuksuz olanlar Ahi Duman dededen medet umarlardı. Mezar, 1974-1975 yıllarına kadar kaldı. Mezar, genişletme çalışması yapılırken yolun altında kaldı. Hazine arayıcılarının mezar kazdığını işittik."

Diğer kişiler de (gösterilen yerde bir mezar olduğunu, yol genişletme çalışması yapılırken mezarın düzlenerek yolun altında kaldığını) söylediler. Kınıklı muhtar ve köylüleri ile yapılan bu konuşma, (Denizli'de Üç Ahi) adıyla tarafımdan hazırlanan bir yazı içinde yer almıştır. Bu bir formalik çalışma; Ahilik Kültürü Haftası dolayısıyla 1992 yılı ekim ayında, Millî Eğitim Müdürlüğü fotokopi servisinde 250 adet çoğaltılmış ve programda davetlilere dağıtılmıştır.

Hemşehrimiz, yazar (Veli oğlu, 1954 Acıpayam doğumlu) Nurettin AKSAKAL da Ahi Toman'ın mezarının yerini bilenlerden biridir. Sayın Aksakal'ın verdiği bilgiler şöyledir:

"1980'li yılların başlarında, Ahi Toman'ın mezarının bulunduğu yerden defalarca yaya geçtim. Şimdiki Havuzluköşk'ün üst tarafında, şimdiki Martı apartmanının yanından çıkan sokak üzerindeydi. Hafif meyilli olan bu arazide bir bademlik, bademliğin altında aň (tarla duvarı) vardı. Yol ile tarla duvarı arasında da mezarlar vardı. Köylüler, kurban keser, çalılara çaput bağlardı. Onlara, 'Burada ne yapıyorsunuz?' diye sordüğümüzde; 'Burada, Ahi Duman Dede yatmaktadır. Zamanında bu dedenin iki yüz dervişi varmış. Büyüklerimizden böyle duyduk.' dediler. Tespitler:

*Ahi Toman, milâdî 14. asrın başlarında, İnanç Bey zamanında Denizli'de yaşamış bir ahi şeyhidir, demirci esnafının lideridir.

*Ünlü seyyah İbn Batuta'yı tekkesinde misafir etmiştir.

*Tekkesi, şimdi Babadağlılar İş hanının bulunduğu yerdedir. Belki vakıflara ait bir arazi olan tekkenin yeri, daha sonraları satılarak el değiştirmiştir.

*Seyahatnamede geçen, "...raks ve sema ile vaktimizi değerlendirirdiler." ifadesinden Ahi Duman ve müritlerinin Mevlevî oldukları görülmektedir.

*Ahi Toman'ın mezarı tahminen; Kınıklı yolu olarak bilinen, şimdiki Doğan Demircioğlu Caddesinin veya bu cadde üzerinde 18 numaralı Martı Apartmanının altında veyahut da 2584 no'lu sokağın bu caddeye başlangıç olan kısımlarda kalmış olabilir.

*Kınıklı ve Denizli halkı, yıllarca Ahi Toman'ın mezarı başında kurban kesmiş, çevresindeki çalılara bez bağlamıştır. Yol genişletme çalışması esnasında mezarı kaldırılmayıp çevresindeki mezarlarla birlikte düzlenmiştir.

(İbrahim ÇALIK, Doğan Demircioğlu Caddesi, 18 numaralı Martı Apartmanının önünde, Ahi Duman'ın mezarının bulunduğu yeri göstermeye çalışıyor. Fotoğraftaki diğer kişiler: O tarihte köy bekçisi Ahmet HÖREOĞLU, Denizli Halk Eğitimi Merkezi Müdürü İsa ERDAŞ ve Kınıklı Köyü Muhtar -şimdi belediye başkanı- Mestan EKİCİ.)

Neler yapılabilir?

Denizli esnafı ve irsanı üzerinde önemli bir yeri olan ahiliğin şeyhlerinden Ahi Duman'ın mezarını da dümdüz etmiş ve yolun altında bırakmışız. Durum üzüntü vericidir. Bu yazının yazıldığı şu günlerde, Ahi Duman ile ilgili olarak, yine de bir şeyler yapabilmenin ve adını yaşatmanın imkânı vardır.

Ahi Duman külliyesi içinde bulunan Ulu Cami, az ilerisine bir yenisi yapıldıktan sonra yıktırıldı. Yeni Ulu Caminin bahçesine, eski Ulu Caminin tarihçesi ile ilgili bir kitabe ile birlikte Ahi Duman'ı tanıtan bir kitabe daha dikilebilir. Böylece, bu zatın adı ile birlikte, ahilik kültürü ve ahiliğin ilimizdeki sembol isimleri de yaşatılmış olur.

Ahi Duman'ın mezarının bulunduğu bir yer olması sebebiyle Doğan Demircioğlu Caddesine bağı 2584 numaralı sokağa "Ahi Duman Sokağı" adı verilebilir. Bu sokağın başlangıcına, Ahi Duman'ı tanıtan bir kitabe konabilir.

Denizli'de üç ahi şeyhi, hâlâ adlarıyla anılmaktadır. Bunlar; Ahi Sinan ve Ahi Duman ve -çocukluk ve gençlik yılları şehrimizde geçtiği bilinen- Ahi Evran'dır. İçinde bulunduğumuz şu günlerde, Denizli'ye geniş parklar yapılması planlanmaktadır. Yapımı gerçekleştirildiğinde bu parklara, üç ahi şeyhinin heykelleri -bir kompozisyon içinde- dikilebilir.

Bu konularda bilimsel çalışmaların eksikliği görülmektedir. Üniversitemizin öğretim üyeleri, Denizli'de yaşayan ahi şeyhleri ile ilgili araştırmalar yaparak, varsa daha başka kaynaklara da ulaşmalıdır. Ayrıca, ahilik kültürü ile ilgili olarak günümüzde hatırlanan veya hâlâ sürdürülen yaşayış biçimleri, anlayışlar kayda geçirilmelidir.

XVI. Yüzyılda Akhan (Ak Kârbânsaray)

Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Ulaşım ve iletişim vasıtalarının gelişimi XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlanmıştır. Teknoloji çağından önce en hızlı vasıta at ve onun çektiği araba idi. Bu sebeple bir yerden bir başka yere seyahat etmek, haber ulaşmak, mal, eşya, asker taşımak büyük bir mesele idi. Günümüzde dünyanın herhangi bir köşesinde cereyan eden bir hadiseyi, savaşı, bir toplantıyı veya herhangi bir sosyal olayı anında televizyonlardan izleyebiliyoruz. Dilediğimiz kişilerle telefonla, internetle ve görüntülü cihazlarla görüşebiliyoruz. Oturduğumuz yerden, ekran başında alışveriş ediyor, para alıyor, para veriyoruz kısacası ticaret yapıyoruz. Bütün bunların daha 100-150 yıl önce büyük meşakatlere katlanarak gerçekleştirilebildiğini dikkate alırsak günümüz nesinin teknolojinin nimetlerinden ne ölçüde istifade ettiği ve ne muazzam imkanlara sahip olduğu anlaşılabilir.

Tren, otomobil ve kamyonların ulaşımında yaygınlaşmasına kadar han ve kervansaraylar toplumların günlük hayatında büyük bir yer işgal ediyordu. Aynı zamanda toplumun kültüründe, folklorunda ve duyu ve düşünüş dünyasında hanların önemli yeri vardı.

Türkiye'deki kervansarayların kökeni XII. Yüzyılın ikinci yarısına kadar iner. Selçuklu sultanları tarafından Anadolu'nun ticari hayatının canlanması amacıyla belirli plan dahilinde inşa ettirilen kervansaray ve hanlar XII. Yüzyılda Anadolu'nun ticari hayatının canlı birer şahididirler. Antalya ve Alanya'dan başlayarak Konya'ya-Kayseri-Sivas ve Erzurum'a uzanan kervansaraylar dizisi mimari bakımdan da Selçuklu çağının birer incisi gibidirler

Kervansaraylar iki mühim gaye için inşa edilmişlerdir. Bunların ilki; ticari mal nakli eden kervanlara emniyetli konaklama yerleri sağlamaktır. Hudut civarlarında düşman çapullarından, eşkiya baskınından kervanları korumak için kervansaraylar müstahkem surlarla çevrilmiş, surların üzerinde kule ve burçlar inşa edilmiş olup, ayrıca demirden son derece sağlam kapılar ve pencere pamaklıklar yapılmış kısacası her türlü tehlikelere karşı kervansarayı koruyacak müdafaa tedbirleri alınmıştır.

İkinci amaç ise, yolcuların kondukları veya geceledikleri yerlerde onların her türlü ihtiyaçlarını temin etmektir. Bu sebeple kervansaray ve hanların içerisinde yolcuların yatacakları yatakhaneler, hayvanların barınacağı ahırlar ve samanlıklar bulunduğu gibi, aşhaneler, erzak anbarları, ticari eşyayı koyacak depolar, misafirlerin yıkanması için hamam, hastane, mescid ve yine yolcuların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için nalbant, ayakkabıcı, berber, terzi gibi esnaf vs. de yer alıyordu Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları", Belleten c.X/39 (1946), s.477-479.

Öte yandan Kervansarayda konaklamanın belirli kuralları vardı. Yavuz Sultan Selim kanunnamesinde şöyle bir fısı var: "Ve eğer kârbânsaray içinde nesne uğrulansa kârbânsaray içinde olanlara bulduralar amma kârbânsarayolar emîn ve mu'temed kimesne olalar her sabah yokliya kimesnenin esbâbı sirka olundumu göre ve dahi kapsın açıp destûr vire eğer bu vechile itdikden sonra bir kimesne benim esbâbım gildi dirse amel olunmaya ve eğer kârbânsaraycı

Akhan Kervansarayı
Fot: Süleyman İnan

yoklamadan destür vire giden esbâbın kıymetini vire" Yaşar Yücel-Selami Pulaha, I. Selim Kanunâmeleri (1512-1520), Ankara 1995, s.35.. Yani sabahleyin kervansaraycı herkese bir mal ve eşyasının çalınıp çalınmadığını sorup araştırarak ve ondan sonra kervansaraydan çıkış izni verecek. Aksi halde bir kimsenin eşyası çalındı ise destür vermeden kapılar açılıp çıkış izni verildiği için sorumluluk kervansaraycıya ait olacak.

Selçuklu çağında kervansarayları yaptırmak bir devlet siyaseti idi. Aynı siyaset Osmanlı devrinde de sürdürüldü. İhtiyaç duyulan yerlerde ticari ulaşımın emniyeti için hanlar yaptırılma yoluna gidildi. 1636 yılında Tabeniyası Mehmed Paşa'nın veziriazamlığı zamanında, "münâsib olan mahallerde on yedi bâb yetmiş seksaner, yüzer katar deve alur ahûr ki, ortası açık, iki kapulu, üstü sârbân odalan ve kapu yanları arpa saman anben olmak üzere, binâ için evâmîr'ler gönderildiği bilinmektedir Nejat Göyünç, "Eski Malatya'da Silahdar Mustafa Paşa Hanı", I. Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi, sayı 1, İstanbul 1970, s.83.. Osmanlı vezirlerinin pek çoğu ülkenin muhtelif yerlerinde hanlar yaptırmışlardır. Mesela Sokollu Mehmed Paşa Payas'ta ve Vişegrad'da (Drina köprüsü yanında), Rüstem Paşa Edirne'de, Nevşehirli İbrahim Paşa Nevşehir'de, IV. Murad'ın silahdar Mustafa Paşa Malatya'da ve Çerkeş'te hanlar yaptırmışlardır.

Hanlar ve kervansaraylar yüzlerce yolcuyla ağırlayabilecek kapasitede olduklarından buldukları çevrenin imar ve iskânı konusunda rol oynadılar. Nitekim Hanabad ve Akhan'da olduğu gibi zamanla birçok hanın etrafında köyler ve kasabalar teşekkül etmiştir. Hanların bulunduğu yerlerde pazarlar da kurulurdu. Hanlarda yolcuların ihtiyaçları için kurulan dükkanlar o mahallin ekonomisine katkıda bulunuyordu. Böylece bir han sadece yolcuların ve kervanların canı ve mal emniyetini sağlamakla kalmaz aynı zamanda bulunduğu yörede ekonomik bir canlılık yaratırdı. Ticaret kervanlarındaki tüccarların bütün yiyecek, yiyecek ve atlarının yiyeceği ot ve samanı yanlarında taşımalarının imkanı yoktur. Bunları yol güzergâhlarında bilhassa konakadıkları hanlardan temin ederlerdi ki, bu yüzden derbent ve hanlar çevresinde pazarlar kurulduğu sık sık görüldü. Suraiya Faroqi, Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, İstanbul 1993, s.75.

Hanların bulunmadığı dağlık ve dar geçit yerlerinde ya bir derbent köyü ya da bir tekke ve zaviye bulunur ve gelen geçene hizmet verir. Derbent köyler halkı bazı divani vergilerden muaf oldukları gibi silah taşıma iznine de sahiptiler. Daha geniş bilgi için bkz. Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı, İstanbul 1990..

Diğer taraftan han ve kervansarayların toplumun kültürünün değişim ve gelişiminde de önemli yeri vardı. Teknoloji çağından önce kültür değişimleri de oldukça yavaş seyrederdi. Çünkü kültür değişiminin hızı, ulaşım ve iletişim vasıtalarının süratine bağlı idi. Bu hanlarda misafir olan kişiler farklı yerlerden gelmiş, birçok yer dolaşmış, farklı meslek ve kültürlere mensup değişik insanlarla karşılaşmışlar ve onların kıyafetlerinden, davranışlarından, konuşmalarından etkilenirler ve onlardan yeni haber ve havadisler öğrenirlerdi. Bu öğrendiklerini köyüne ve kasabasına taşırlardı. Dolayısıyla hanlar kültürel iletişimin en yoğun yaşandığı mekanlardı. Folklorik yapıyı da derinden lesir etmiş olan hanlar türkülerde de yer alır. Ayrıca han ve hancı eski Türk şiirinin de mühim mazmunlarından birisidir. Keza Faruk Nafiz

Çamlibel'in Han Duvarları adlı şiiri hanların XX. Yüzyılın başlarında bile Türk sosyal hayatı içerisindeki yerini aksettirmesi bakımından ilgi çekicidir.

Kervansaray ve hanlar bir kervan kafflesinin bir günde alacağı yol hesap edilerek 30-40 km ara ile inşa edilmişlerdir. Sabah erkenden yola çıkan kafileler sürekli yürüse bile akşama doğru diğer bir hana varabilecektir. Sabah vaktinden akşam karancaya kadar bir kervanın alabileceği mesafe yolun arazi yapısına ve iklim şartlarına göre 30-40 km civarındadır. Mesela Hanabad'dan hareket eden bir yolcu kafflesi akşama doğru Honaz'a, belki de Akhan'a ulaşabilir.

Selçuklu ve onu takip eden İhanlılar zamanında Sultanîye-Tebriz-Erzurum-Sivas ve Konya üzerinden Denizli'ye uzanan Batı İmparatorluk yolu Tuncer Baykara, Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429, İstanbul 1969, s.47. üzerinde bulunan Hanabad ve Akhan kervansarayları Osmanlı devrinde ikinci plana düşmüş ve mahalli kervanların konaklama yerleri haline gelmiştir Turan Gökçe, XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Lâzikiyye (Denizli) Kazâsı, Ankara 2000, s. 135 vd.. Bunun temel sebebi Osmanlı çağında İstanbul-Amasya-Tokat üzerinden Sivas'a uzanan, askerî ve ticarî bakımdan önemli Kuzey Anadolu yoluna ağırlık verilmesidir Sûha Göney, Büyük Menderes Bölgesi, İstanbul 1975, s.584 vd.. Osmanlı klasik devrinde Dinar üzerinden Işık (Şeyhlü)-Çal-Kaklık-Honaz güzergâhı zamanla Çardak Han yolunu ikinci planda bırakmıştır Bkz. Usha M. Luther, Historical Route Network of Anatolia (İstanbul-İzmir-Konya) 1550's to 1850's: A Methodological Study, Ankara 1989, s.XIX..

Nitekim bu değişimin etkisi Ak Kârbânsaray denilen Akhan üzerinde de tesirini göstermiş ve XVI. yüzyılda Akhan yolcular için emniyet değil, aksine korkulan, tehlikeli bir yer haline gelmiştir. Aşağıda Akhan'ın durumunu anlatan arşiv belgelerinden alınma 3 kayıt yer almaktadır.

Bunlardan ilki şöyledir: "Mezre'a-i Ak Karubânsaray, Şeyh İlyas, Gökbaş veled-i O, Ali birâder-i O, Süleyman birâder-i O, Kara İlyas Halîl veled-i O. İşbu mezkûrün kavm boyunlarına aldılar ki mezkûr Kârbubânsaray etrafında kimesne vech-i mine'i-vücûh ziyâsına(?) olmaya ve yine ellerinde pâdişâhımızun hükm-i hümayûnu vardır sûret-i defter-i atfk budur. Ol-vakt ba'zısı fevt olup ba'zısı dahi müttehim olup yerlerini terk idüp gitmişler mezre'a-i mezkûreye ol yerün subaşı mutasamfîr sûret-i defter-i Mevlânâ Abdükerim budur. Şimdikihâlde mezre'a-i mezbûre Hacı Mehmed nâm kimesne tasarrufundadır hükm-i hüdvendigârîle arnma kârubânsaray meremmet itmedüğü sebebden mezre'a-i mezbûre şer'-i şerff muktezâsınca meremmetine kim mütezim olursa kâdi-i vilâyet ma'rifetiyle ol mutasamfî ola denilmiş idi. Şimdiki hâlde nesl-i re'âyâdan Hasan Fakih veled-i Hüseyin, Mehmed veled-i Emîr ile Yaya tâifesinden Mustafa ve İbrâhîm nâm kimesnelere virilüp söyle denilmiş ki Yaya olan Yaya hizmetini bî-kusûr edâ idüp hizmet-i mütezimelerin yerine getirdüklerince mezre'a-i mezbûreye mutasamfî olalar. Hâsî-i galle 80".

Yeni 1512-13'lerde, Yavuz Sultan Selim Han'ın yeni hükümdar olduğu yıllarda yapılmış bir tahrire göre Akhan bu sıralarda mezrea kaydedilmiştir. Mezrea, ekimlik demektir. Şeyh İlyas, Gökbaş, Ali, Süleyman, Kara İlyas Halîl adlı kişiler boyunlarına almışlar yani sonraki tabirle deruhde etmişler, tabir-i diğerle üzerlerine almışlar ki, kervansarayına bunlardan başkası karışmaya.

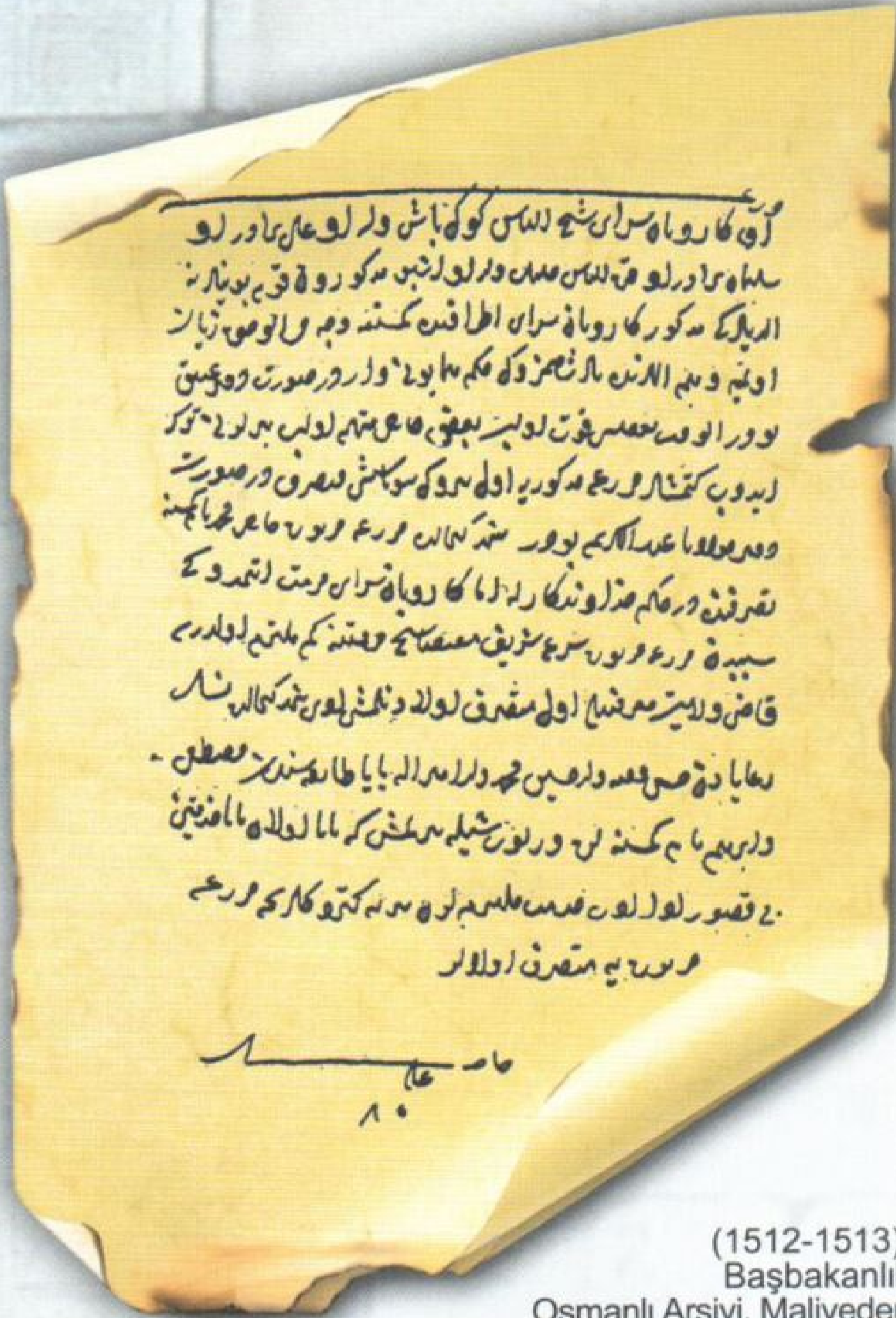
Ellerinde padişahın fermanı vardır ve önceki defterin sureti de bu şekildedir. O zaman bunların bazıları ölmüş ve bazıları suçlanmış ve yerlerini terk edip gitmişler. Bu sebepten mezreaya subaşının tasarrufuna geçmiş. Şimdiki halde yani bu tahririn yapıldığı 1512'lerde mezrea padişahın fermanı ile Hacı Mehmed'in tasarrufundadır. Ancak o da kervansarayı tamir etmediği için kanun üzere kervansaray tamirini (meremmetine) kim üstlenirse vilayet kadısı marifetiyle o tasarruf etsin denilmiş. Bu sebeple halen re'âyadan (çiftçi-köylü) Hüseyin oğlu Hasan Fakih, Emir oğlu Mehmed ile Yaya Bir askeri sınıf. taifesinden Mustafa ve İbrahim adlı kişilere verilmiş ve denilmiş ki, yaya olan yaya hizmetini kusursuz yerine getirdikten sonra iltizam ettikleri hizmeti, yani kervansarayı tamir ve bakımını yaptıktan sonra tasarruf etsinler. Mezreadan yani Akhan'ın çevresinin ziraat edilmesinden elde edilen gelir "hasıl-ı galle" 80 akçadır.

Ne var ki, bir müddet sonra Akhan tamamen terk edilecek ve Akhan yolcuların uğramadığı, tehlikeli (mehlûke ve hatarnâk) ve korkulacak bir yer haline gelecektir. 1530 ve 1571 tahrirlerinde Ak Kârbânsaray ile ilgili kayıtlar bunu ortaya koymaktadır. Artık Akhan "mehlûka" tehlikeli, "hatarnâk", korku veren bir yer olup "ehl-i sebîl" yolcular, uğramaz olmuşlardır¹⁰.

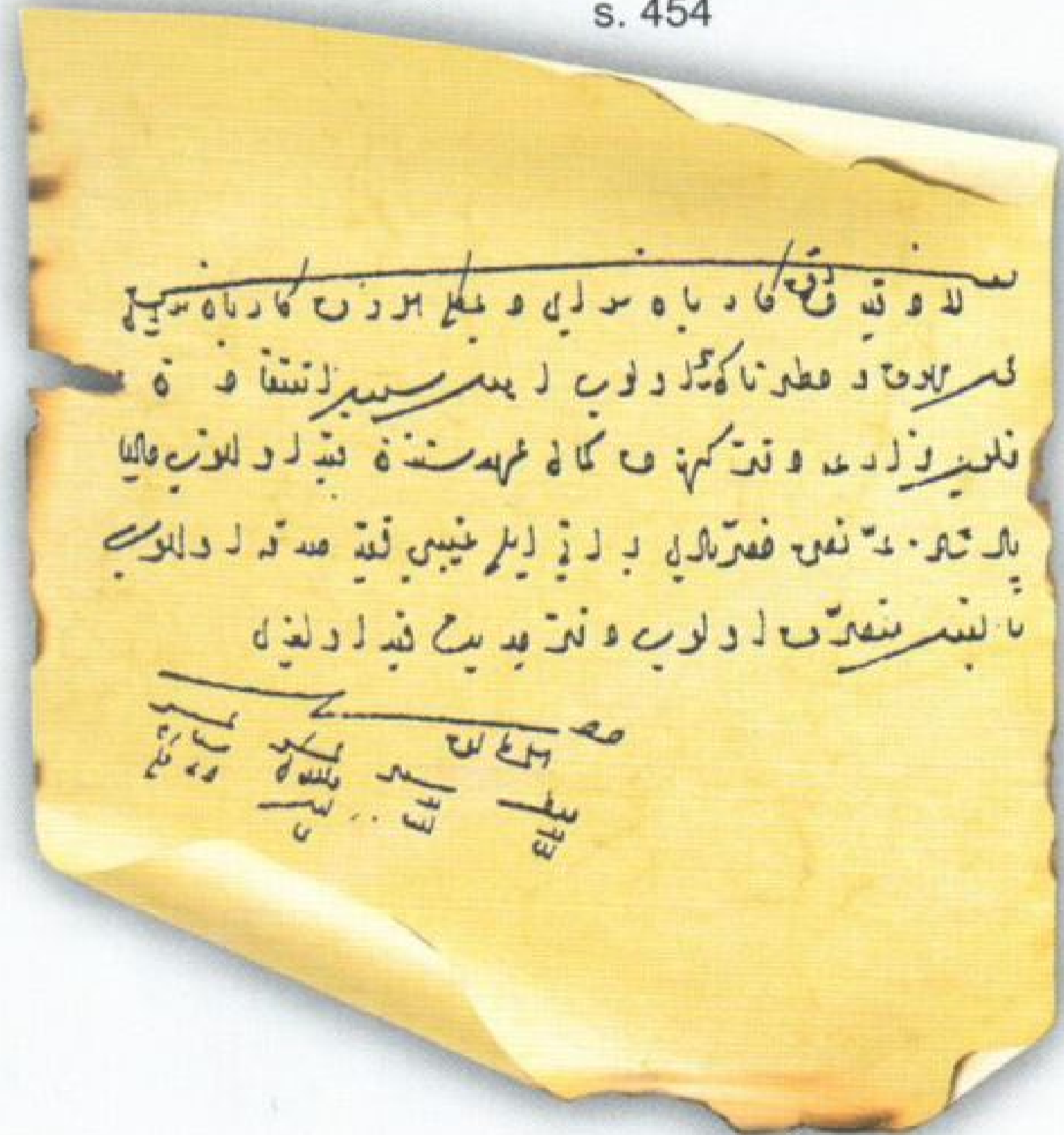
Kısacası ticaret yollarının yön değiştirmesi, Denizli'nin ticarî ve sınaî fonksiyonunun daralması Akhan'ı işlemez hâle getirmiştir. O Akhan ki, Denizli'nin kurucusu Selçuklu Beyi Abdullah oğlu Karasungur Bey tarafından 1254 senesinde yapılmıştır. Hanın iç hacmi yaklaşık 300 metrekare (17x17), avlusu ise 625 (25x25) metrekaredir¹¹.

Bugün Selçuklu çağından kalma sınırlı sayıdaki meşhur bazı kervansaraylar restore edilmişse de pek çoğu harâbe durumundadır. Osmanlı devrinde yapılan hanların pek çoğu ise ortadan kalkmıştır veya harâbe haline gelmiştir. Maalesef bu eserlere Roma-Bizans ve Helenistik çağdan kalan eserlerin onda biri kadar ilgi gösterilmemektedir. Avrupalılar orta çağdan kalma şatolara varıncaya kadar restore etmişler ve bir şekilde kullanılmaktadırlar. Cumhuriyet devrinde eski eserler hakkında takip edilen kültür politikası adeta onları unutturmaya ve yok olmasına göz yummaya yöneliktir. Pek çoğu vakıf eseri olan bu mimari abidelerin vakıf malları da adeta talan edilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, TD 369, s. 454

(1512-1513),
Başbakanlık
Osmanlı Arşivi, Maliyeden
Müdevver 262, s. 440.

Notlar:

- 1- Osman Yücel, "Selçuk Kervansarayları", Belleten c.X/39 (1946), s.477-479.
- 2- Yaşar Yücel-Selami Pulaha, I. Selim Kanunnâmeleri (1512-1520), Ankara 1995, s.35.
- 3- Nejat Göyünç, "Eski Malatya'da Silahdar Mustafa Paşa Hanı", İ. Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi, sayı 1, İstanbul 1970, s.83.
- 4- Suraiya Faroqhi, Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, İstanbul 1993, s.75.
- 5- Daha geniş bilgi için bkz. Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı, İstanbul 1990.
- 6- Tuncer Baykara, Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429, İstanbul 1969, s.47.
- 7- Turan Gökçe, XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Lâzıkıyye (Denizli) Kazâsı, Ankara 2000, s. 135 vd.
- 8- Süha Göney, Büyük Menderes Bölgesi, İstanbul 1975, s.584 vd.
- 9- Bkz. Usha M. Luther, Historical Route Network of Anatolia (İstanbul-İzmir-Konya) 1550's to 1850's: A Methodological Study, Ankara 1989, s.XIX.
- 10- "Nefs-i Lazkiye'de Ak kârbânsaray demekle ma'rûf kârbânsaray mahall-i mehlûka ve hatarnâk olup ehl-i sebîl intikâlden kalup mezre'a-i defter-i köhnede Kemâl uhdesinde kayd olunup hâliyâ pâdişâhımız eizzeallahu ensarahu hazretleri berâti ile Gaybî Fakih'e sadaka olunup bi'l-fil mutasarraf olup defter-i cedîde kayd olundu. Hasil 790, Hinta müd 3, Şair müd 4, Oşr-i Çeltük keyl 10, Oşr-i Sisam 15 kile", (1528-30), Başbakanlık Osmanlı Arşivi, TD 369, s.454. "Nefs-i Lazkiye'de Ak Kârbânsaray demekle ma'rûf kârbânsaray mahall-i mehlûka ve hatarnâk yer olup ehl-i sebîlin intikalinden kalup mezre'a defter-i köhnede Kemâl uhdesinde kayd olunup hâliyâ pâdişâhımız eizzeallahu ensarahu hazretleri berâti ile Gaybî Fakih'e sadaka olunup bi'l-fil mutasarraf olup defter-i cedîde kayd olundu diyü mukayyed defter-i atikde. Hasil 790", 1571 Ağustos sonları / Evâil-i Rebi'ü'l-âhir 979, Başbakanlık Tapu ve Kadastro Gn.Md. Arşivi, TD 560, s. 236/a.
- 11- Tuncer Baykara, Denizli Tarihi, s.49-50.

Ortaköy'den 100'lük Kiraz Nine'ye ait Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanmış bir hikaye ....

BİR ÜZÜM TANESİ İLE MUTLULUK*

Kemal Özsemerci

Sayıştay Denetçisi - Ankara

Ortaköy bu sene zor yıllarından birini yaşıyordu. Babalar, amcalar, dayılar, ağabeyler eli silah tutan kim varsa hepsi savaşa gitmişti. Çoğundan uzun zamandır haber alınamamış; kimin hayatta, kimin şehit olduğu belli değildi. Köyde kalan çocukların kadınların yüzlerine acıların ve sıkıntıların izleri çökmüş; insanlar gülmeyi unutalı çok zaman olmuştu.

Asar Tepesinden bakınca Ortaköy, bacaklarını kamına çekmiş, kıvrılıp yatmış zavallı bir çocuk hissi uyandırıyor. Köyün üstünde hep kasvetli bir hava hissediliyor. Birkaç asırlık koca çınar ağaçları belki de bu yıllarda Ortaköy'ün en hüznünlü yıllarına tanıklık ediyor, yerlere kadar uzanan upuzun dallarıyla omuzları çökmüş, beli bükülmüş bir ihtiyar andırıyor. Bu iki ihtiyar çınar ağacının arasındaki Koca Pınar da sanki eski coşkusunu kaybetmiş fasılasız hasret türküleri minidandır gibi akıyordu.

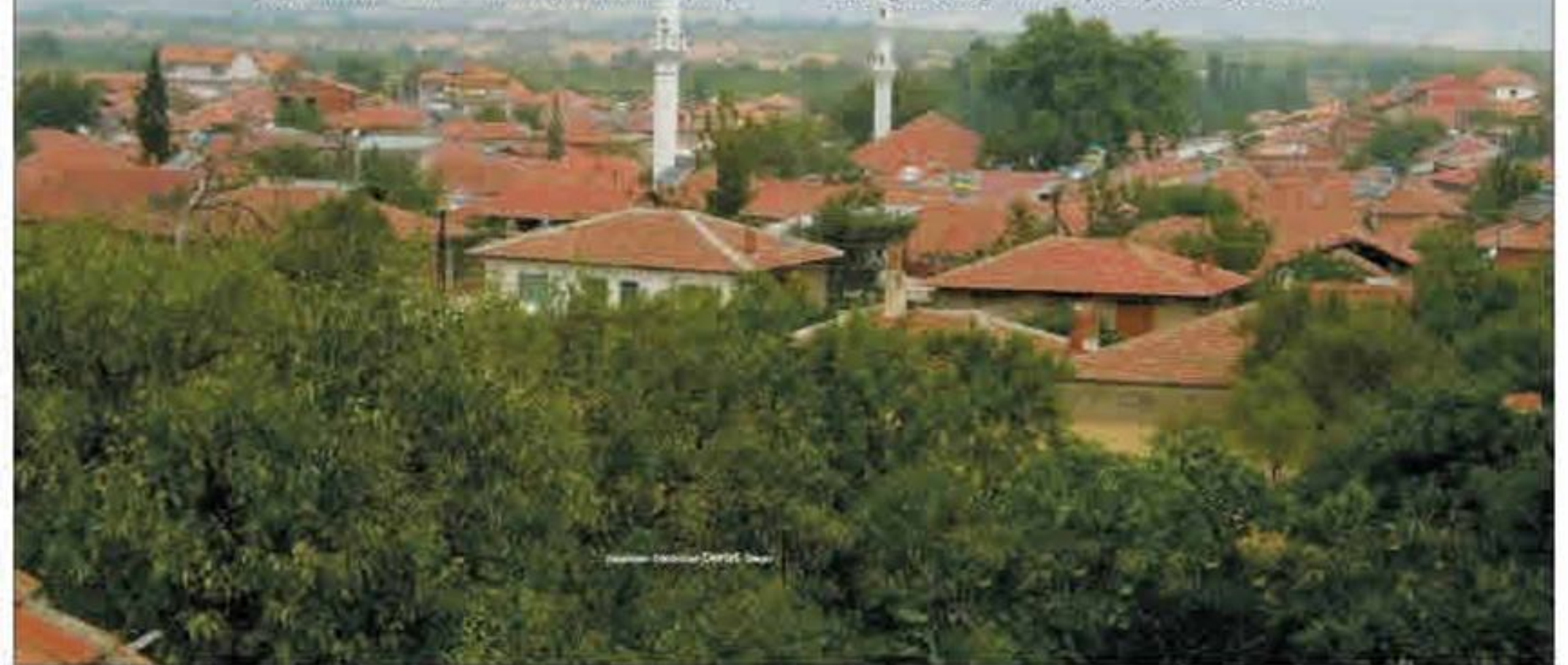
Savaşın, insanların hem bedenini hem ruhunu parçalayan o dehşetine inat, insanlar dertlerini acılarını içlerine gömmüşler; büyük bir tevekkül içinde hayatlarını sürdürmeye çalışıyorlardı. Zaten onların bugüne kadar hayat dedikleri de bir lokma ile bir hırkadan fazlası değildi. Bütün mücadeleleri yazlık kışlık ya da günlük gecelik fark etmeyen bir elbise ile o sene yetecek kadar buğdayı kazanmak içindi. Buralara başka yerlerden ne satılacak bir şeyler geliyor ne de buralardan başka yerlere satılacak bir şeyler gidiyordu. Buralarda yetişenlere buradakilere razı idi. Daha fazlasını istemek akıllarından bile geçmiyordu.

Kiraz, dokuz on yaşlarındaydı, daha çocuk denecek yaşıydı ama o çocuk değildi. Yokluklar acılar ve sıkıntılar onun çocukluğunu yaşamasına fırsat bırakmamıştı. Babası zepheye

gideli iki yıl olmuş, o bir anası ve iki kardeşiyle kalakalmıştı. Kim bilir babası şimdi hangi cephede düşmana çarpışıyor; ne acılar çekiyordu. Belki de şehit olmuştu, çünkü uzun zamandır haber alamıyorlardı.

.....
Anası yine o gün, her zaman olduğu gibi, çocukları için yiyecek derdindeydi. Çocuklarının kamını doyurması gerekiyordu. Son bir şeyler bulur muyum umuduyla yiyecek dolabını karıştırdı ama nafile. Bütün kaplar bomboştu. Ne un ne yiyecek hiçbir şey yoktu. Çocuklarını kamını doyuramamak ne acı bir duyguydu. Ama ne çare yiyecek hiçbir şey bulamamıştı. Birden gözüne mısır eşikleri (koçanların tanelerinden arta kalan sap kısmı) takıldı. Başka çaresi yoktu. Onlardan ekmek yapıp çocuklarına yedirecekti. Eşikleri topladı, el değirmeninde onları bir güzel öğüttü. Çocuklarını açlığına çare bulduğuna bir taraftan seviniyor, bir taraftan da acaba gerçekten yenilebilir mi diye endişe ediyordu. Çünkü eşiklerden ekmek yapmayı ilk defa deneyecekti. Değirmeni çevirirken kan ter içinde kaldı. Sonunda una benzer bir şeyler ortaya çıktı. Vakit kaybetmeden ocağı yaktı ve bir taraftan da eşik unlarını iyice yoğurdu. Sonra hazırladığı ekmekleri sacın üzerinde pişirmeye başladı.

Pişmekte olan bir şeylerin kokusunu alan çocuklar hemen ocağın etrafında toplanıverdiler. Annesi de pişen ilk ekmeği çocuklarına paylaştı. İçinden de inşallah yerler diyerek dua etmeye başladı. Bir taraftan da hissettirmeden çocukların yiyip yemediklerini göz ucuyla kontrol etmeye çalıştı. En küçük kardeş ağzındaki lokmayı birkaç kez dolandırdı, tam bir şey söyleyecek oldu; annesi hemen ağzına bir parça ekmekten attı. Ve "Ne kadar güzel değil mi?" diye söylendi. Çocuklar

29 08 / 2004 12:28

Ortaköyü Kiraz Nine

da analarını üzmemek için zoraki de olsa lokmalarını yutmaya çalıştılar. Anası çok şükür bugünü de atlattık diyerek biraz rahatladı.

Ertesi gün her zaman olduğu gibi, yine erkenden uyandı. Anası dalgın gözlerle dua ediyordu. Dışarıdaki guguk kuşlarının belli aralıklarla ölümleri, sanki anasının dualarına, amin der gibiydi. Hiç sesini çıkarmadan anasını seyretmeye başladı. Anasının halinden manalar çıkarmaya çalışıyor, dardını üzüntüsünü anlamaya çalışıyordu. Anası uzun uzun dua ettikten sonra namazlığını toplarken göz göze geldiler; anası üzüntüsünü hissettirmemek için gözlerini çocuğunun gözünden kaçınverdi. Çocuğunun gözlerindeki ifade anasının yüreğine bir ok gibi saplandı. Çünkü dün çocuklarının tam doyuramamıştı ve bugün de yiyecek bir şeyleri yoktu. Anası bir şeyler söyleyecek oldu; ama kelimeler boğazına düğümlendi söyleyemedi hemen odadan dışarıya çıktı.

Mevsim sonbahardı ve kış yaklaşıyordu; dolayısıyla kışa hazırlık yapmak gerekiyordu. Dağdan odun toplayacaktı. Kız da olsa evin büyük çocuğu idi ve her iş de ona düşüyordu. Dağdan odun toplama işi de onundu. O da hiç düşünmeden ve hayıflanmadan yola koyuldu.

Güneş yeni yeni Karadağ'ın arkasından yüzünü göstermeye başlamış; her yeni şey gibi yeni bir günün neşesini, altın rengi ışıklarını ortalığa saçarak, hissettirmeye çalışıyor; ama o bu neşeyi hissedemiyordu. Çünkü karnı çok açtı ve evde yiyecek bir şey olmadığını bildiğinden anasını üzmemek için hiç yiyecekten bahsetmeden çıkmıştı evinden.

Ayağı çıplak başında genç kızlık hayalleri yola koyuldu. Hayal kurmaya başlayınca zaman çabuk geçiyordu. Acaba şu Karadağ'ın arkasında neler vardı? Hiç köyünden dışarı çıkmadığından çok merak ediyordu uzakları. Acaba oralarda da çocuklar kendileri gibi miydi? Acaba o çocukların da babaları savaşa gitmiş miydi? Acaba oralarda yağmur yağmış buğday yetişmiş miydi? Belki de buğdaylar insan boyunda iri taneli olmuşlardır. İnsanlar da o buğdayları çuval çuval evlerine yığmışlardır. Ne kadar da güzel olur buğday ekmeği.

O da birkaç yıl önce kendi yetiştirdikleri buğdayları hatırladı. Babası daha savaşa gitmemişti. O yıllarda ailecek buğdaylarının olduğu Büyük Menderes nehrinin kenarındaki tarlalara taşınırlar; buğdayları toplayıp harmanlayıp eve taşıncaya kadar tarlada kalırlardı. Bu iş bir aydan fazla sürerdi. Keşke şimdi babası da olsa eskisi gibi buğdayları da olsa ne kadar güzel olurdu. Ekmekleri bittğinde hemen anasıyla buğday ekmeği yaparlardı, doyuncaya kadar yerlerdi. Hatta bazı günler anası bir avuç kuru üzüm bile verirdi. O da cebine koyar, üzüm yemenin keyfini çıkarırdı.

Hayallerinin eşliğinde Tepeönü'ne kadar gelmişti. Midesinde açlıktan bir yanma hissetti. Gözlerini Karadağ'ın zirvelerinden yere indirdi. Karnının aç olduğunu hatırladı. Şimdi bir avuç kuru üzüm olsa ne kadar güzel olur diye iç geçirdi. Cebinde kuru üzümün bile olduğu yıllar çok analarının gözlerinin içine baktı ve biraz gerilerde kalmıştı. Uzun zamandır, ne bir üzüm tanesi yemiş ne de karnı tam olarak doymuştu.

Birden yerde üzüm tanesi görür gibi oldu. Önce hayal mi gerçek mi çok anlayamadı. Dikkatlice baktı. Evet bir karnca ağzına üzüm tanesini almış; hızlıca yuvasına doğru gidiyordu. Üzüm tanesini görünce ağzı sulanıverdi. Hemen karnıcağı yakaladı. Üzüm tanesini dikkatlice karnıcanın ağzından aldı. Ve karnıcağı yere bıraktı. Üzüm tanesini elinde evirdi çevirdi; yemeye kıyamıyordu. Cebinde bir avuç dolusu kuru üzümün olduğu günleri hatırladı. Sonra dayanamadı; Üzümü dikkatlice ağzına koydu. Ne güzel tadı varmış diye iç geçirdi. Yemeye kıyamıyordu.

Şu an çok mutluymuştu. Üzüm tanesinin tadını doyasızca hissediyor; hemen bilmesin diye dilini deşukünmeye kıyamıyordu. Ağzının içinde böylece bekletiyor; tatlanan tükürüğünü büyük bir zevkle yutuyordu. Kim bilir belki de eski günler, anasının cebine bir avuç dolusu kuru üzüm koyduğu günler, geri gelir diye yeniden hayaller kurmaya başladı.

*Aradan doksan bir yıl geçtikten sonra, Ninem bu hatıresini, torunlarına dokuz çeşit yemeğin bulunduğu bir sofrada yemek yerken anlattı. Anlatması gerektiğini düşündü çünkü bir sofrada dokuz çeşit yemeğin olduğuna bir türlü inanamıyordu ve nimetlerin kıymetini gerektiği gibi bilmediğimizin farkındaydı. (K.Özsemerci

18'nci Yüzyılın Sonunda Denizli'de Güvenlik Sorunu

Yard. Doç. Dr. Tanju Demir
Adnan Menderes Üniversitesi Öğretim Üyesi

Batı Anadolu XVIII. yy.ın son yıllarına, diğer Osmanlı topraklarında olduğu gibi, oldukça sıkıntılı girmiştir. Sürekliliğinin yanı sıra, kaybedilen topraklar, yitirilen insan kaynağı ve getirdiği maddi çöküntüyle de imparatorluğu gittikçe zayıflatan savaşlar Osmanlı toplumun psiko-sosyal yapısı üzerinde derin izler bırakmıştır.

Merkezî idarenin azalan gücü, Anadolu'da daha çok hissedilmeye başlanan eşkıyalık, talan ve ayanların yörelerinde çıkardıkları kargaşalıklara yetmemektedir. İltizam ve mukataaların derde çare olmaktan çok yepyeni sorunları beraberinde getirmesi toprak yönetimi konusunda ve mahallî idarelerin durumunda Tanzimat Fermanına kadar uzanan bir takım yenileştirmeleri gerekli kılmıştır.

Osmanlı imparatorluğunun XVIII. yy. sonlarındaki bu durumu içerisinde Batı Anadolu şehirlerinin de bu etkenlerden nasibini aldığı şer'îye sicillerine yansıyan çok sayıda belge den açıkça anlaşılmaktadır.

Örneğin, savaşlar sırasında asker toplamak artık eskisi kadar düzenli ve kolay bir şekilde mümkün olmamaktadır. "Bazı Sâdat-ı Kiram ve Yeniçeri Tائفesi'nin isyan etmesine başıbozuklar ve asker firarilerinin etrafa dağılmasına engel olunamamaktadır."

Bu başıboşluk vergi toplama işlerinde de kendini göstermektedir. Yerel yöneticilerin ele geçirdikleri yetkileri kötüye kullanıp halka zulüm yapmaları sık sık şikayetlere neden oluyorsa da adaletli bir vergi düzeni sağlayabilecek, devlet otoritesini âyan ve eşraf baskısından kurtarabilecek bir mekanizmanın kurulamayışı halkın umutsuzluğunu daha da artırmıştır. Alınmaması konusunda defalarca İstanbul'dan gönderilen Emr-i Âli, Ferman ve buyuruldulara rağmen "mübaşiriye" adı altında kesintiler yapılmakta veya halktan ek vergi olarak tahsil edilmektedir. D.Ş.S. 671/133Bu d

Denizli Şer'îye Sicili Defterinden bir bölüm

halkın zaten ödeme güçlüğü çektiği vergi yükünü daha da artırmaktadır. Bunu sicillere akseden pek çok şikâyet mektubu suretinde açıkça görmekteyiz. Örneğin 1787 yılı Şubat ayında yazılmış bir belgeye göre, Denizli Voyvodası İsmail Ağa, "mübaşiriye", "Cerime" ve "Cel Akçesi" adları altında ahaliden yüklü miktarda para toplanmıştır.

Bu döneme ait (1793) bir diğer belgede ise seferden firar ederek dağa çıkan kapusuz delil ve tüfenkçi'lerin verdikleri zararlar şöyle anlatılmaktadır:

"Denizli Kadısı ve Voyvodası ve zabitan ve iş erleri ve bilcümle vücuhuna inha olunur ki,

Bir müddetten berû Kapusuz Delil ve Tüfenkçi taifeleri Eyalet-i Anadolu kazalarında serseri geşt-i güzâr ve yem ve yiyecek ve diş kirasi ve gelgeç akçesi namıyla fukara reayaya izal-i müzar ve hasar eylediklerin ledelhaber ol makulelerin yedlerinde tahamüd'üzzikr mühürlü tezkeresi olmadığı surette kapusuz olup konak verülmeyüb tard ve ibadlarına mübaderet ve eğer aded-i itaat birle muharebeye tasaddi eylemekleri ihtimalleri olur ise demleri mesdur olub mukabele-i harbe tasaddi birle beray-ı vech- kanun def-i izalelerine ikdam olunmak babında bundan akdem buyuruldu neşr olunmuş iken ilelan bir eserinin adem-i zuhuru mücerred lahaza âyan ve zabitanın ve ferd-i ahaliyelerinden bazı şer-i endişelerin hallerinden ve bazen zimmen gayreti ve bazen ittifak-ı şekavetleri olmak mülabeselerinden olduğu zahir ve husus-u mezkur arz ve taaddi olunduğuna binaen bu defa bu gibilerin üzerlerine şiddetle gidilmesi bâbında emr-ü ferman..."

Bu arada "Celâli Artarı" denilen bir takım eşkıyalar hakkında idarî merkezlere sürekli şikâyet gelmektedir. Ancak görülen o dur ki, bunlarla mücadelede pek başarılı olunamamaktadır. Örneğin Denizli Voyvodası Elhac Ömer Ağa (1776-1780) zamanında Mızraboğlu Mehmet, Sağiroğlu Deli Ali gibi eşkıyaların mal gasp ettikleri, ele geçirildikleri halde firar ederek tekrar eşkıyalıkta buldukları anlaşılmaktadır.

Yine bu dönemde (1779) "Balıkesir taraflarında isyan eden" İlyasoğulları İbrahim ve Cafer ile Bigadiç Voyvodası Tavas'a gitmek için Denizli'den geçeceği "Casuslar" tarafından öğrenilip, Eyalet Merkezi Kütahya'ya bildirilmiştir.

1788 yılına gelindiğinde ise, bu kez Dalkılıçoğlu ve Hasan Ağa Oğlu adlı eşkıyaların faaliyette olduğunu görmekteyiz. Kütahya mütesellimi tarafından haklarında buyuruldu çıkarılıp, bu iki azılı eşkıyanın "melanette ittifak halinde" oldukları ve bunların haklarından gelinmesi için külliyele asker gerektiği belirtilmektedir.

Yine bu konuya ek olarak, Denizli'ye alış-veriş için gelen bir tüccara ait terekeden, durumun ticaret için de tehlike arz ettiği anlaşılmaktadır. Aslen Alaşehirli olan ve kimliği belirlenemeyen bu kişinin ticaret için Yarengüme pazarna giderken Denizli yakınlarında تنها bir yerde cinayete kurban gittiği ve mallarının yağmalandığı kaydedilmektedir.

Görüldüğü gibi, içinde bulunulan dönem, bir hayli kaşıklığın yaşandığı, gerek savaşların genel etkileri, gerekse ülkenin içine düştüğü otorite boşluğu yüzünden zorlu mücadelelerle geçmektedir. Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyıla böyle bir ortamda girmiş ve askerlikten bürokrasiye, vergi sisteminden, toprak düzenine, yerel yönetimlerden hukuk sistemine kadar pek çok alanda bir yenileşme getirmeyi amaçlayan Tanzimat Dönemi'ne böyle bir ortamdaki geçerek gelmiştir.

Denizli Şer'iye Sicilli Defterinden bir bölüm

- 1- Denizli Şer'iye Sicilli Defter/ Belge No: 671/26... "D.Ş.S. 671/26,673/28, 673/90
- 2-D.Ş.S. 671/133
- 3-D.Ş.S. 671/133
- 4-D.Ş.S.: 672/132
- 5-D.Ş.S. 670/2
- 6-D.Ş.S. 670/25
- 7-D.Ş.S. 673/85
- 8-D.Ş.S. 672/130

Sessizliği Tuş Edenler

Şerif Kutludağ

Pamukkale Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Ismail Otamiş, Fevzi Otamiş, Onur Özcan ve İbrahim Demirtaş

Onların Hikâyesi

Sessiz dünyamızın kahramanlarıdır onlar...

Yakınımız, mesai arkadaşımız, dostlarımız, tanıdıklarımız ve sevdiğimizlerdir onlar... İnsan yanları, gözesinden sıyrılan sulara misâl, an, duru ve tertemiz... Dertleri, tasaları, umutları, sevinçleri ve başarılarını tek renk misâl tebessümleriyle ve beden dilleriyle haykırdıklarıyla, "Biz de sizdeniz..."

Sessiz dünyamızın kahramanlarıdır onlar...

Ekmek mücadelesinin içinden sıyrılıp güreş minderinde fırtınalar gibi esip Türkiye'mizin sessiz dünyasının sesini dünyaya duyurmuşlardır onlar... Sporcu yanları sayın ki Kırkpınar'ın efsanelere kanmış kirk yiğidine misal, geleceğe

adanmış çağımızın yaşayan efsaneleri tek kollar, kündeleri, saltolan, tuşları, coşkuları ve beden dilleriyle, yaşadıkları ve yaşattıklarıyla haykırdıkları, "Biz de milletiz..."

Sessiz dünyamızın dünyanın dört bir yanında duyulan en kalıcı sesleridir onlar...

Türkiye'den Bulgaristan'a, Rusya'dan İtalya'ya, Avrupa'dan Avustralya'ya ve Yeni Zelanda'ya, ay yıldızlı bayrağımızı dalgalandıran, kendileri duymasalar da, İstiklal Marşı'mızı dünyaya duyuran şampiyonlarımızdır onlar

Ismail Otamiş, Fevzi Otamiş, İbrahim Demirtaş ve Onur Özcan. Sayısız başarılar ve madalyalarıyla verdikleri en güzel mesaj, "Biz milletimizin onurunu dünyada temsil etmek için minderdeyiz..."

Denizli Sağırspor Kulübü'nde ziyaret ettim onları... İl Millî Eğitim Müdürlüğünde 1991-1994 arasında birlikte çalıştığımız , aynı zamanda İşitme Engelliler Derneği Başkanı, sevgili İbrahim ÇELEBİOĞLU'nun rehberliğinde gerçekleşen bu ziyarette dernek sekreteri sayın ..... işaret dili aracılığıyla koyu bir sohbet yaşadık sporcularımızla. Sanki güreş minderlerinde fırtınalar gibi esen madalyaları toplayan onlar değilmişçesine sade, mütebessim ve cana yakın, kılık kıyafetleriyle, mekanlarıyla ve halleriyle...

İŞTE MADALYA AVCILARI İŞTE BAŞARILARI İSMAIL OTAMIŞ – 78 kg GREKO-ROMEN

07.04.1965'te Denizli'nin Kale ilçesinde doğdu. Bursa İşitme Engelliler Okulu mezunu. Güreşe 24 yaşında Denizli Sağırspor Kulübünde başladı. İşçi emeklisi. Evli ve iki çocuk babası. 2005 yılında güreşi bıraktı. Şu anda Denizli İşitme Engelliler Gençlik ve Spor Kulübü'nün güreş antrenörlüğünü yapıyor. Takımın diğer güreşçilerini yetiştirerek Denizli İşitme engelli gençlerin hem spor yapmalarını hem de yurt içi ve dışındaki şampiyonalarda önemli başarılar elde etmelerinin sağlanmasında öncülük yapmıştır.

1989 Yeni Zelanda'da Olimpiyat 3.sü

1991 İstanbul'da Dünya Şampiyonası

1.si

1993 Bulgaristan'da Olimpiyat 2.si

1994 Rusya'da Avrupa Şampiyonası

1.si

1997 Danimarka'da Olimpiyat 2.si

2000 Bulgaristan'da Avrupa

Şampiyonası 3.sü

2003 İstanbul'da Avrupa Şampiyonası

1.si

2004 Bulgaristan'da Dünya

Şampiyonası 2.si

ONUR ÖZCAN – 60 kg GREKO – ROMEN

04.01.1981 yılında Denizli, Buldan Yenicemal'te doğdu. Şehit Öğretmen Yusuf Batur Endüstri Meslek Lisesi yapı ressamlığı mezunu

13 yaşında Denizli Sağırspor Kulübünde güreşe başladı. Şu anda Denizli Belediyespor Kulübünde güreşe devam ediyor.

2000 Bulgaristan'da Avrupa

Şampiyonası 1. si

2003 İstanbul'da Avrupa Şampiyonası

1. si

2004 Bulgaristan'da Dünya Şampiyonası

1.si

2005 Avusturalya'da Olimpiyat 2.si

İBRAHİM DEMİRTAŞ

07.03.1983'te Aydın Nazilli'de doğdu. Denizli Yeşilköy İşitme Engelliler İlköğretim Okulu mezunu. 12 yaşında güreşe başladı.

2000 Bulgaristan'da Avrupa

Şampiyonası 1.si

2001 İtalya'da Olimpiyat 4.sü

FEVZİ OTAMIŞ - 62KG GREKO – ROMEN

17.02.1969'da Denizli'nin Kale ilçesinde doğdu. Bursa İşitme Engelliler İlkokulu mezunu. Güreşe 24 yaşında Denizli Sağırspor Kulübünde başladı. İşçi emeklisi. Evli iki çocuk babası.

1994 Rusya'da Avrupa Şampiyonası 3.sü

2000 Bulgaristan'da Avrupa 3. sü

ONLAR NE İSTİYORLAR

İşitme Engelliler Spor Kulübü mensubu sporcular seslerinin duyulmasını istiyorlar...

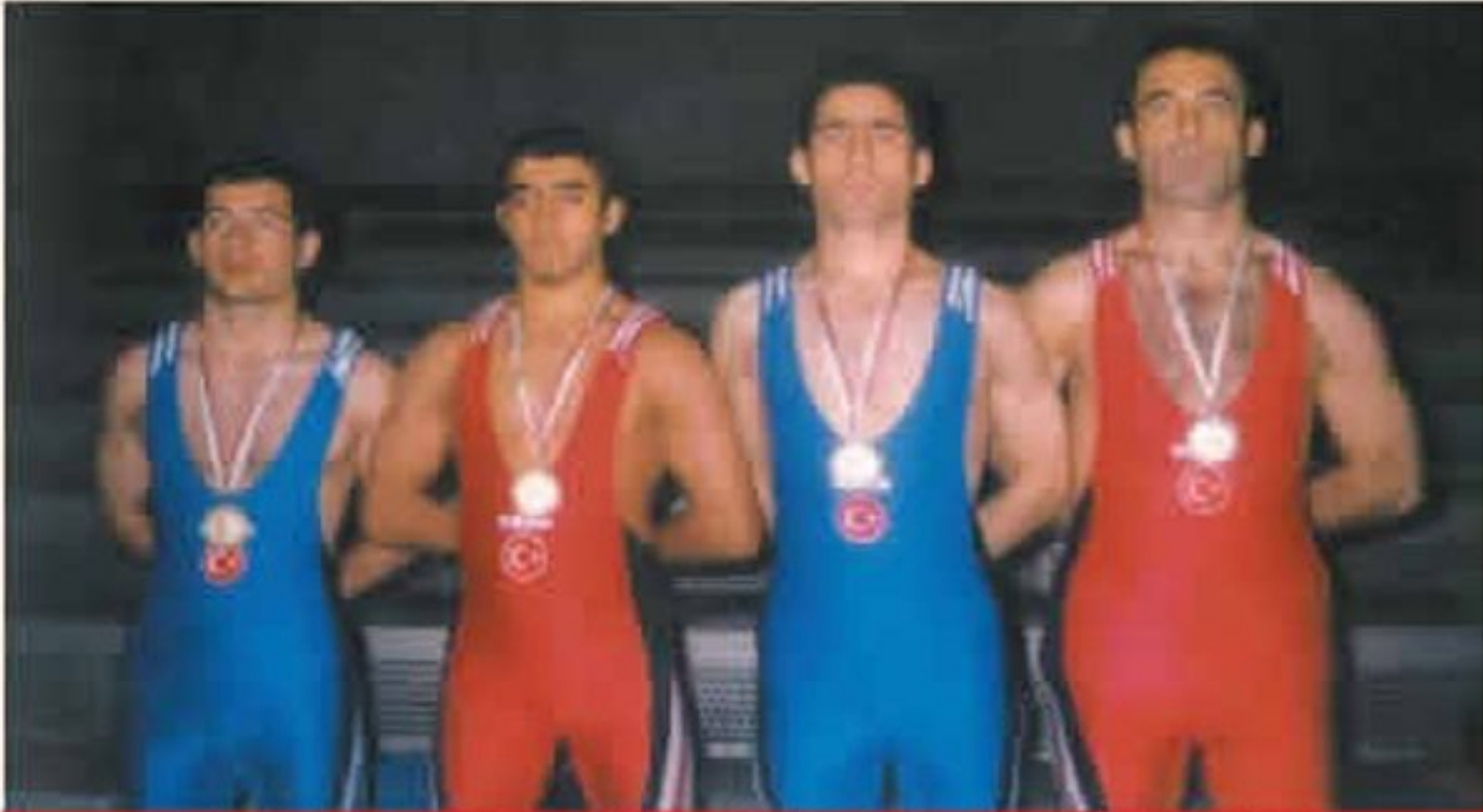
Madalyalı fakat işsiz şampiyonlar...

Karnilerini doyuracak parayı zor buluyorlar.

Karnileri de doymuyor, madalyaya , başarıya da doymuyorlar...

"Biz iş istiyoruz" diyorlar. "Bazen öğle yemeği yiyecek, bazen dolmuş binecek para bulamıyoruz" diyorlar...

Seslerinin duyulmasını ve duyurulmasını istiyorlar...

1-İbrahim Demirtaş, 2 -Onur Özcan, 3-Fevzi Otamış, 4- İsmail Otamış

Röportaj

Araştırma Grubu

Sema Kubat

Pinar Gümsüç

Merhaba!

Dergimizin 4. sayısında güreş dosyasının açıldığını ve bu konuya ağırlık verildiğini gördük. Bu konudaki araştırma ve çalışmalarımız devam etmekle birlikte bizler, bu bölümde güreşle ilgili anılan olan kişileri bulup; onların anılarını tazeleyip sizlere aktarmayı hedefledik.

Güreş anılarının canlandırdığı sayfayı ilk olarak M. Ali Abaloğlu ile açtık. Açtığımız bu ilk sayfadaki Ali Abaloğlu'nun anılarını anlatırken gözlerimizdeki parıltıyı ve yaşadığı coşkunu biz de yüreklerimizde hissedebildik.

Ali Bey'le yaptığımız kısa bir sohbetten sonra anılarını dinlemeye başladık. Anlatmaya başlamadan önce iki küçük anısı olduğunu ama bu anıların gençliğinde çok önemli bir yer tuttuğunu söyledi. Anılarını bizlere anlatmadaki hevesi bu önemi açıkça ortaya koyuyordu. Biz de Ali Bey'in anlattığı bu iki anısını sizlerle paylaşmak istiyoruz:

"Olay 1960 'lı yıllar başı, 61,62 gibi... Türkiye, güreşte dünya şampiyonu iken; Denizli bu büyük başarının başını çekiyordu. Denizli'nin güreşle gurur duyduğu bu yıllarda gençlerinde ilgilendiği en büyük aktivite buydu.

Herhangi bir spor salonu olmadığı için Sümerbank'ın kapılarını açmış olduğu salonda yapılıyordu güreşler. Sümerbank'ın salonunda yapılan bu güreşte Denizli dışından Mustafa Dağıstanlı, Hüseyin Ali ve Hamit Kaplan birinciliği; Denizli güreşçilerimiz ise ikinciliği aldı. Büyük bir heyecanla geldiğimiz bu maçı en ön sıralarda izledik. O zamanlar televizyon olmadığından radyolardan dinler; gazeteden okurduk bu maçları... Bu gurur duyulacak olay gözümüzün önünde yaşandığı için büyük bir ilgi gösterirdik.

Denizli Türkiye şampiyonu olduğu için çok mutlu olduğum bir anımdır. ve her hatırlayışında o mutluluğu dünmüş gibi hissederim."

Sözünü uzatmadan Ali Bey'in bir diğer anısına geçelim. "Bayram ŞİT'e yetişemedim. Benim zamanımda Hilmi Gezici ve Hasan GÜNGÖR vardı. Hiç berabere kalmayan bu güreşçilerimiz hep tuşla galip geldiler. Hilmi GEZİCİ'nin Mustafa DAĞIŞTANLI'ya yenilmesi haric..."

O yıllarda bizim hiç bilmediğimiz Pankreas güreş tekniğini Amerikalı ve Yunanlı güreşçiler Denizli'ye getirdi. O zamanlar kapalı spor salonu bahçeydi. Açık havada yapılan bu güreşlerde Hilmi GEZİCİ Yunanlıya ve ardından Hasan GÜNGÖR Amerikalıya Pankreas güreşi yaptılar. Bizim de olduğu gibi Hilmi GEZİCİ ve Hasan GÜNGÖR minder ya da yağlı güreş yapacağını düşünürken diğer güreşçiler pankreas tekniğini kullandılar. Pankreas serbest bir teknik olduğundan tekme, tokat ve yumruk vardı. Güreşçilerimiz bu tekniği bilmediklerinden çok fazla dayak yediler. Galeryaya gelen güreşçilerimizin duyduğu tedirginliği biz de yüreklerimizde hissettik. Neticede Türk'ün kuvvetiyle güreşçilerimiz tekme ve tokat yeme pahasına Yunanlı ve Amerikalı güreşçilerin elleriyle havaya kaldırdılar. Hasan GÜNGÖR, dizinin üzerine aldığı Amerikalı güreşçinin neredeyse kemiklerini kırdı. Maçı ön sıralarda izlediğimiz için bu sesleri işittik. Bu tekniği öğrenen güreşçilerimiz Amerikalı ve Yunanlı güreşçileri tuş etmeyi başardılar."

"Çocukluk yıllarımda yaşadığım heyecanı yüksek, milli duygularımızın başarıya ulaştığının göstergesi olan bu iki küçük anım beni her zaman çok mutlu eder. Her zaman anlatıp mutlu olduğum bu iki küçük anımı sizlerle paylaşırken de aynı duyguları hissettim"

Ali Bey bu iki anısını anlatmaktaki amacını şöyle dile getirdi:

"Bu iki küçük anımı, ben yaşımdakilerin milli duygularını tarif etmek amacıyla anlattım. Benim gibi bu duyguları yaşamış büyüklerimin ve yaşlıların bu hislerini tarif etmeleri için açtığım bu yolda hep beraber yürümek ve birlikte paylaşmak istiyorum"

Denizli olmasak da Denizli'ye gönül veren kişiler olarak bu yerel tarih ve kültür havuzunu anılarla doldurma yolunda ilk adımı attık. Büyük bir hevesle attığımız bu adımda Ali Bey'in büyük mütevaziliği ve gençlere verdiği önem bizi daha da yüreklendirdi.

Ali Bey'le geçmişe yaptığımız bu kısa yolculuk kendisini olduğu kadar bizi de oldukça heyecanlandırdı. Bu güreş anıları yolculuğunda birlikte seyahat etmek dileğiyle..."

Gelecek İçin Gurur Tablosu

Denizli, yeni Bayram Şit'ler ve Hasan Güngör'ler yetiştirmeye devam ediyor.

HASAN GÜNGÖR GÜREŞ EĞİTİM MERKEZİ'NİN, KURULDUĞU TARİHTEN İTİBAREN YETİŞTİRDİĞİ ULUSLARARASI ŞAMPİYON SPORCULARIN LİSTESİ

ADI SOYADI	SİKLET	BRANŞI	KATEGORİSİ	YIL	YER	DERECE	SU ANDA BAĞLI BULUNDUĞU KULÜP
MÜKREM KIZILKAYA	47 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1988	İZMİR	DÜNYA ŞAMPİYONU	M.E.B LİĞİ ÖĞRETMEN
MÜKREM KIZILKAYA	47 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1989	AMERİKA	DÜNYA ŞAMPİYONU	M.E.B LİĞİ ÖĞRETMEN
MÜKREM KIZILKAYA	50 KG	SERBEST	GENÇLER	1990	İSTANBUL	DÜNYA ÜÇÜNCÜSÜ	M.E.B LİĞİ ÖĞRETMEN
MÜKREM KIZILKAYA	50 KG	SERBEST	GENÇLER	1991	İSTANBUL	AVRUPA ÜÇÜNCÜSÜ	M.E.B LİĞİ ÖĞRETMEN
VELİ ERİŞ	63 KG	SERBEST	GENÇLER	1989	BURSA	AVRUPA ŞAMPİYONU	DENİZLİ GEMDE ANTRENÖRÜ
ALİ DİNÇ	40 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1989	AMERİKA	DÜNYA ÜÇÜNCÜSÜ	SERBEST MESLEK
RECEP ZİNCİRCİ	47 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1992	İSTANBUL	DÜNYA ŞAMPİYONU	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
RECEP ZİNCİRCİ	50 KG	SERBEST	GENÇLER	1993	AVUSTURYA	AVRUPA İKİNCİSİ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
EMİN KINABAŞ	65 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1993	ALANYA	DÜNYA İKİNCİSİ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
GÖKHAN GÜÇLÜ	95 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1995	MACARİSTAN	DÜNYA İKİNCİSİ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
ERKAN DÜNDAR	40 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1993	ALMANYA	DÜNYA İKİNCİSİ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
ERKAN DÜNDAR	43 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1994	AMERİKA	DÜNYA ŞAMPİYONU	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
BÜNYAMIN EMİK	47 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1994	AMERİKA	DÜNYA ŞAMPİYONU	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
BÜNYAMIN EMİK	50 KG	GRO - ROM	GENÇLER	1995	ALMANYA	AVRUPA ÜÇÜNCÜSÜ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
AHMET YATAĞAN	47 KG	SERBEST	YILDIZLAR	1992	İSTANBUL	DÜNYA ÜÇÜNCÜSÜ	ÖĞRENC TEDAŞ KULÜBÜ
KAŞIF ŞAKİROĞLU	47 KG	SERBEST	GENÇLER	1995	ALMANYA	AVRUPA ÜÇÜNCÜSÜ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
ADEM TAŞCI	95 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1997	SLOVENYA	DÜNYA İKİNCİSİ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
ADEM TAŞCI	95 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1998	G.AFRİKA	DÜNYA DÖRDÜNCÜSÜ	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
ADEM TAŞCI	95 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1999	DANİMARKA	DÜNYA ŞAMPİYONU	ANKARA TEDAŞ KULÜBÜ
ŞEREF AYRATA	42 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1998	G.AFRİKA	DÜNYA İKİNCİSİ	ANKARA MTA KULÜBÜ
ŞEREF AYRATA	46 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	1999	DANİMARKA	DÜNYA DÖRDÜNCÜSÜ	ANKARA MTA KULÜBÜ
ŞEREF AYRATA	50 KG	GRO - ROM	YILDIZLAR	2000	SLOVAKYA	AVRUPA İKİNCİSİ	ANKARA MTA KULÜBÜ

Acıpayam Ağzındaki Kelimeler Dünyası (2)

Doç. Dr. Ceyhun Vedat Uygur
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

Yiyeceklerle İlgili Kelimeler

- ağaran** Süt, yoğurt, ayran vb. ürünler. (Edebî dilde yok)
- bestel** Meyvelerle ve bazı sebzelerle pekmezden yapılan bir çeşit tatlı. (Krş. çeşitli ağızlarda *bestil/ pestil*) (Edebî dilde pestil)
- bezi** Küçük yufka ekmeği; dinî bayramlarda çocuklara hayır için dağıtılan yağlı ekmek. (Edebî dilde yok)
- damızlık** Pekmez, yoğurt, peynir vb. şeyleri yapmaya yarayan maya.
- dırtırt** Kaynatıldığı halde pişmemiş yiyecek. “*Bu aş neden dırtırt be!*” (Darıveren) (Ses taklidi kelime) (Edebî dilde yok)
- diritme** Öğütülmemiş buğdayla yapılan aşure. (Edebî dilde yok)
- dirlime** Çerez olarak yenen haşlanmış mısır, buğday, nohut vb. tahıl. (Krş. *dirgit, dirice, dirlime*) (Edebî dilde yok)
- dutmaç** İnce kesilmiş hamurdan yapılmış çorba. (Edebî dilde tutmaç)
- ekşitme** Sütten yoğurt yapıp tulumda ekşittikten sonra yayıkta yağını çıkartma. (Edebî dilde “ekşitme işi” anlamında)
- galle** Pancar, nohut ve tahılla yapılan bir çeşit yemek. (Edebî dilde yok)
- göbet** Loğusa ziyaretine gidildiğinde ikram edilen yiyecekler. (Krş. çeşitli ağızlarda *göbedek, göğlet, gölet vd.*) (Edebî dilde yok)
- göce/ göce aşı** Nişasta.
Çağdaş Türk lehçelerinin hemen hepsinde var olan bir yiyecek adıdır. Özellikle Nevruz günlerinde yapılır. Bu yüzden buna “Nevruz göce” de denir. Nevruz bayramında eski zamanlardan beri Türkler için âdet haline gelen ikinci yiyecedir. (Birincisi sümelek) Bu yiyecek, sadece Nevruzda ve her evde hazırlanan bir yiyecedir. Bu yiyecek, yedi çeşit tahıl katılarak pişirilir. “Göce”, halkın hayatında en çok kullanılan, halkın en çok faydalandığı yedi çeşit tahılın, baharda dilek dileyip o yıl tahılın bol olmasını Allah’tan istemek amacıyla pişirilir. “Nevruz göcesi”nin her evde kaynatılması şarttır. “Nevruz göcesi”ni, her aile, kendisine yakın, samimî insanlarla birlikte oturup bir birine iyi dilekler bildirerek yer. Elbette bu “göce” ile birlikte her bir evin sofrasının o yılda da dolu olması için millî yiyeceklerin hepsi pişirilip o sofraya konur.
- gölle** Suda kaynatılmış buğday, mısır, fasulye, nohut vb. tahıllar. (Edebî dilde yok)
- gömbe** Mayalı ya da mayasız, yağlı ya da yağsız olarak yapılan bir çeşit küll pidesi; bayramlarda yapılan içi tahinli, dışı yağlı, mayalı ekmek. (Edebî dilde kömbe)
- gövet** Doğumda etrafa dağıtılan armağan, hayır. “*Ayşe kadının çocuğu olmuş, gövet dağıttı mı?*” (Edebî dilde yok)
- ımsık** Eskimiş, kokmuş, bayat yemek. (Darıveren) Kelime, muhtemelen Etü’de **yı:d** (ED, s.886) “koku” isminden gelmektedir. Kelimenin fiil şekli olan **yı:di-** kokmak” ve bundan değişen **yıy-, yiy-, ıy-, iy-, it-** şekilleri bulunmaktadır. (ED, s.886)
- ımsık** kelimesi de **ıy-ım+ı-z-ık > ım+ız-ık > ımsık** sürecinden geçerek son şeklini almıştır. (Edebî dilde yok)
- ımsıkmak** Yemek ekşimək, bozulmak, kokmak. (Krş. çeşitli ağızlarda *ımsıkmak, ımsık olmak vd.*)
- Bu kelimenin yapısı da yukarıdaki gibidir. Ancak bu kez son ek FİYE değil, FFYE olan -k’dir: **ıy-ım+ı-z-ık- > ım+ız-ık- > ımsık-** (Edebî dilde yok)
- ilmek** Süt, yoğurt, çamur gibi sıvı şeylerin üzerinde meydana gelen sert tabaka. (Darıveren) (Edebî dilde kelimenin bu anlamı bulunmamaktadır.)
- ilmeklemek** Süt, yoğurt, çamur gibi sıvı şeylerin üzerinde sert tabaka meydana gelmek. (Darıveren) (Edebî dilde kelimenin bu anlamı bulunmamaktadır.)
- kakırdak** Eritilmiş iç yağı ya da kuyruk yağından kalan posa.
- kavırğa** Ateşte kavrulmuş tahıl. (Edebî dilde *kavırğa*)
- kaygına** Kızarmış ekmek veya hamur üzerine pekmez dökülerek yapılan tatlı. (Edebî dilde *kaygana* “Omler; bir çeşit yumurtalı tatlı” anlamlarında kullanılmaktadır.)

- kazımak** Süt, muhallebi ve yemek pişerken tencerenin dibinde yanan yapışkan kısmı. (Krş. çeşitli ağızlarda *kazımık*) (Edebî dilde *kazımık*)
- keş** Kış için kurutulan yağsız, tuzlu yoğurt. (< F. *keşk*)
- koyultmaç** Sonbaharda doğal olarak koyulaşan ya da kaynatılarak koyulaştırılan süt. (Edebî dilde yok)
- kürü/ kürüş** Balık yumurtası, havyar. (Edebî dilde yok)
- Toplam: 26

Hayvanlarla İlgili Kelimeler

- ala kabak/ ala gabak** Saksığan kuşu; palamut, mısır yiyen ve sesleri taklit eden bir çeşit kuş; ağaçkakan kuşu. (Edebî dilde yok)
- alatengirek** Kısa boylu, benekli ve zehirli bir yılan. (Edebî dilde yok)
- anırgan/ anırgan** Çok anıran eşek. (Sıfattan isimleşme olmuştur.)
- arı guşu** Bal arılarını yiyerek geçinen, serçeden az büyük, türlü renkli ve bağ bozumu zamanı gelen göçmen kuş.
- azılı** Kart erkek yaban domuzu. (Hayvanın en belirgin özelliği (sıfatı), onun ismi durumuna gelmiştir.) (Edebî dilde bu anlama rastlanmaz.)
- bağa** Kaplumbağa; kağınlarda iği tahtalara tutturulan ortası delik ağaç.

Kelime, Etü’den beri (< Etü *bağa, baka:*) var olan ve bugünkü Türk lehçelerinde de yaşayan bir kelimedir. Ancak Etü döneminde “baka” kelimesinin anlamı “kurbağa” idi. Kaplumbağa ise, *müngüz (müyüz) baka:*, *baka çanak, taş baka (bakka), kaburçaklı: bağa: kablu baka* (ED, s. 311-312) kelimeleriyle ifade edilmekteydi. Yani aslında “bağa” veya “baka” kelimesi, kurbağa veya kaplumbağa kelimelerinin son (ikinci) tarafında yer alan isimlerdir. “Kurbağa” kelimesinin başındaki “kur”, “kuru” (DLT, III, 122-12) ve belki “yağlı, semiz, besili; sırtına eyer konulmamış (at)” (Krg.T.) anlamlarına gelen kelime; “kaplumbağa” kelimesinin başındaki “kaplum” ise, aslında “kaplu, kaplı”, yani “kabı olan” anlamındaki kelimedir.

- baza** Domuz yavrusu. (Edebî dilde yok)
- bodak** Tek husyeli hayvan, iyi burulmamış, dışısına yanaşamayan hayvan. (Edebî dilde yok)
- bakanak/ bakınak** Geviş getiren hayvanların körelmiş tınakları.
- balcıl** İşçi arı. (Edebî dilde yok)
- balıkçın** Balıkçıl kuşu.
- baltalı** Çavuş kuşu. (Edebî dilde yok)
- balya** İyi cins erkek sığır, boğa. (Edebî dilde kelimenin bu anlamına rastlanmamaktadır.)
- besirek** Tüylü ve besili erkek deve, damızlık deve. (< besi+r-ek ?) (Edebî dilde yok)
- bızılmak/ bızılmék** İnek doğurmak (TT. < buzağı+la-mak)
- bibil** İbik; gaga. (Krş. çeşitli ağızlarda *bibik, ibibik*) (Edebî dilde yok)
- bodat** Bal yapan erkek arı. (Edebî dilde yok)
- boğasak/ boğusak** Boğaya gelmiş, boğa isteyen inek, dana.
- bozyürük** Üstü hafif benekli uzun bir yılan. (Eryx)
- böge** Batakılıkta yaşayan zehirli bir böcek. Edebî dilde “sarı ve zehirli bir örümcek” anlamına gelen **böğ** kelimesi bulunmaktadır. Böcek kelimesinin kökü de **böge**’dir (< böge/ böğü + cek)
- burguç** Yumurtası burularak erkekliği giderilmiş koç, teke vb. hayvan. (Edebî dilde yok)
- buzagıdişi** Danaburnu denilen ve bitki köklerini yiyen bir böcek. (Edebî dilde yok)
- buzalacı** Gebe inek, gebe hayvan. (< TT. buzağı+la-y-ıcı)
- bügnüme/ büngüme** Köstebek gibi hayvanlar yeryüzüne toprak çıkarmak. (Edebî dilde yok)
- bügülek** Sığırları rahatsız eden bir çeşit sinek, gübre sineği. (< büğü/ böğü/ böge + lek ?) (Edebî dilde yok)
- bügülek tutmak** Sığır bögelek tarafından rahatsız edilmek. (Edebî dilde yok)

Not: Bu yazının baş tarafı dergimizin 2. sayısında yer almıştır.

dalık/ dalıkkın/ dalıggın Çiftleşme isteği duyan kısrak, dişi köpek. (< dal-ık, dal-ık-kın) (Edebî dilde yok)

dalıkmak Kısrak, dişi köpek çiftleşmek istemek. (< dal-ık-) (Edebî dilde yok)

dakdelen Ağaçkakan kuşu (Oğuz) (Krş. Çeşitli ağızlarda *delegen, deleğaç, delengiç, deddelek*) (< dak/ tak "ses taklidi" + del-en ?) (Edebî dilde yok)

demenböcesi Hanımböceği. (Oğuz) (< TT. değirmen böcesi) (Edebî dilde yok)

didek Gaga. (Darıveren) (< TT. dit-ek) (Edebî dilde yok)

dideklemek Gagalamak. (Edebî dilde yok)

dikguluk Baykuş. (Oğuz) (Edebî dilde yok)

dovacı At, eşek vb. hayvanlarda soğuk almaktan, terli ve yorgun su içmekten ileri gelen hastalık. (Krş. çeşitli ağızlarda *doğuca, doğaç, domurca vb.*) (< *doğu*: çeşitli ağızlarda "Küçük kulaklı davar; kağnyı durdurmaya yarayan kazık") (Edebî dilde yok)

dölehlî/ döleli Baykuş. (*dölek* çeşitli ağızlarda "Düz, engebesiz arazi veya yol; uslu, terbiyeli, ağırbaşlı kimse; uyanık, dikkatli; eli işe yatkın; dürüst, ciddî, mert; güzsel, iyi; boylu poslu kimse; orta yaşlı kimse; toprak tencere; bit; içinden pazarlıklı." Ancak bu anlamlar "baykuş"u açıklamada pek yeterli değildir.) (Edebî dilde yok)

dövletli Baykuş. (Krş. *dövlet guşu*. (Bor) (Edebî dilde yok)

dukkuk Baykuş (Alaattin) (Edebî dilde yok)

düneklik Kümes. (Edebî dilde *tünek* < *tün* + *e-k* < Etü *tün* "gece" ED, s.513)

efe Çoban köpeği. (Edebî dildeki "yiğit, zeybek; ağabey; kabadayı" anlamlarının mecazı olmalı.) (Edebî dilde kelimenin bu anlamına rastlanmamaktadır.)

eğrilce/ eğilcen Hayvanlara dadanan, eğri belli, boz renkli bir çeşit sinek, sığır sineği, bügelek. (Edebî dilde *eğrice*)

en Hayvanlara ya da eşyalara vurulan damga, işaret. Eski Türkçeden beri görülen çok eski bir kelimedir. (Etü *én, é:n, en, in, in*. ED, s.166)

enek İğdiş edilmiş, bulunmuş koyun, keçi, at gibi hayvanlar. (Etü < *éne*: "iğdiş etmek, hadım etmek" ED, s.171)

enetmek/ eneltmek Hayvanları iğdiş ettirmek. (Edebî dilde yok)

engeç Yengeç.

erkeç Üç ya da dört yaşlarında olan enenmiş erkek keçi. (< er+ ik- "ermek, olgunlaşmak ? eç")

eten İnsan ya da hayvan eşi, sonu. (Krş. çeşitli ağızlarda *etek, etene, etine*)

etmeme Az süt veren sağmal hayvan. (Edebî dilde yok)

garmalı Kertenkele biçiminde ve renginde fakat daha büyük olan ve karınca yiyen bir sürüngen. (Darıveren) (Edebî dilde yok)

garrak Saksagan; karga. (Ses taklidinden isimleşme) (Edebî dilde yok)

ger, gerekçi Karmı, bacağı, burnu ya da kulakları beyaz ile siyah arası renkte olan hayvanlar (için).

Çağdaş Türk lehçelerinde **ker** şeklinde yaşayan ve "koyu doru (at) rengi" anlamına gelen yaygın kullanımlı bir kelimedir. "*ala ker*", "*kara ker*", "*ker murut*" (ker renkli bıyık) vb. Bazı ağızlarımızda (Güney) kullanılan ve "meyve lekesi" anlamına gelen "*ger*" kelimesi de renk ifade etmesi bakımından "ker" ile birleşir.

gevmek/ gevşenmek Geviş getirmek.

"geviş getirmek" fiilinin ismi olan "geviş" sözünün ve "gevelemek" sözünün kökünü tek başına ifade etmesi bakımından önemli bir kelimedir. (Edebî dilde yok)

gezen Bir yaşında keçi, oğlak. (Krş. çeşitli ağızlarda *gez, gezem, gezezen, gezyazma vd.*) (Edebî dilde yok)

gezek Öküz, inek vb. sürüsü. (< gez-ek) (Edebî dilde yok)

gezem İki yaşındaki dişi keçi. (Edebî dilde yok)

goduk Sıpa, eşek yavrusu. (Edebî dilde yok)

gavlangoz/ kavlangoz Salyangoz. (< kav+la-n goz ?) Kelime, salyangozun üstünde bulunan kabuk dolayısıyla kavla-şeklindeki fiil düşünülerek türetilmiş; "goz" ise, muhtemelen "salyangoz" kelimesinin "goz"u alınarak ona ilâve edilmiş bir sözdür. (Edebî dilde yok)

gökçe karga Mavi (boz) renkli bir tür karga. (Edebî dilde yok)

gök kurt Bitkilere zarar veren bir çeşit böcek. (Edebî dilde yok)

guyruklu Akrep.

Akrebin kuyruğu ön plâna çıkarılarak yapılan bir adlandırma. (Edebî dilde yok)

gücen Tavşan yavrusu. (Edebî dilde yok)

gücük Kuyruksuz, kuyruğu kesik hayvan. (Krş. çeşitli ağızlarda *gucek, güdek, güdük, güdül vd.*)

güdür Küçük kulaklı hayvan. (Edebî dilde yok)

ilan Yılan. (Oğuz)

kıstırğaç Yengeç. (Darıveren)

Yengecin, ayaklarıyla kıstırma özelliğinden dolayı ona verilmiş bir addır. (Edebî dilde yok)

kıvırcık Sığırcık kuşu. (Edebî dilde yok)

koharböce Yazın taş altlarında çok bulunan uzun bacaklı, siyah ve pis kokan bir böcek. (Darıveren) (Edebî dilde yok)

koşum Üç yaşında erkek manda. (Darıveren) (Edebî dilde yok)

koyun gözü Çok ayaklı sürüngen, zehirsiz bir böcek. (Darıveren) (Edebî dilde, bir papatya cinsinin adı olarak kullanılır.)

kopey İri kulaklı bir çeşit av köpeği. (Krş. çeşitli ağızlarda *kopay, kopan, kupbey, kupa*)

köşsek Deve yavrusu. (< köşek TS.)

kunlamak/ kumlamak Hayvanlar doğurmak. (< kulun+la-) Toplam: 71

Diğer Kelimeler

akşam otu Akşam ezanının 15-20 dakika öncesinden başlayan ve ezanla biten süre. (< akşam öd+ü)

Kelimenin ikinci kısmını oluşturan "otu" sözünün "ot" kısmı, Eski Türkçe döneminde canlı ve tek başına kullanılan "öd" (zaman) kelimesidir. Bugün, Türk lehçelerinin hiçbirinde canlı olmayan ve tek başına kullanılmayan bu sözün, Acıpayam ağzında yaşıyor olması dikkat çekicidir. "Öd" sözü, bugün dilimizde, "ögle" (< öd+le) kelimesinde ve kökü tanınmayacak şekilde, kendisinden sonra gelen +le ekiyle kalıplaşıp kaynaşmış bir halde kullanılmaktadır. (Bkz. *ilkindotu, ilkindotu*) (Edebî dilde yok)

aktoprak Toprak evleri sıvamak için kireç yerine kullanılan beyaz toprak.

akyamır İri taneli ve hızlı yağın yağmur. (< TT. ak yağmur)

akyaveş Ağırkanlı, tembel kimse. (< TT. ak yavaş)

al Hile, tuzak.

Edebî dilimizde tek başına kullanılmayan ama eski döneminden beri varlığını takip edebildiğimiz kelimelerimizden biri "al"dır.

Günümüz Türkiye Türkçesinde kullandığımız "al+da-t-", "al+da-n-" fiillerinin kökünde ve yine "al basmak" (loğusa hummaya tutulmak) kelimesinde bu "al"ı görebiliriz. Kelimenin Acıpayam ağzında tek başına yaşıyor olması, ağızların dildeki muhafazakârlılığını göstermesi açısından ilgi çekici bir örnektir. (Edebî dilde yok)

alağız Ara bozucu, boşboğaz, geveze, ikiyüzlü, döneç. (< ala ağız)

Edebî dilimizde kullanılmayan bir kelimedir. Ama Acıpayam ağzının kullandığı bu kelime, çağdaş Türk lehçelerinin çoğunda farklı söylenişlerle yaşamaktadır. Meselâ Kzk.T'de *alawız* (*Uyum arasında alawızdıq tuwdiradı* "Toplum arasında bozgunculuk doğurur." (KHUA), Kkp.T'de *ala awız*, (Edebî dilde yok)

alça Alın.

Edebî dilimizde yoktur. Ancak kelimenin kökü durumunda olan "*al" sözü, "ön" anlamına gelen çok eski bir sözdür. (ED, s.121) Bu kökün genişlemiş şekilleri olan *ald*, *alın* sözleri, bugünkü Türk lehçelerinin hepsinde "ön" veya "alın" anlamında kullanılmaktadır. Meselâ *ald* veya *aldı* sözleri Kzk. Krg. ve Kkp. Türkçelerinde "ön, ön kısım"; *alda* "önde", *alğa* "öne", *aldan* "önden" sözleri ve "alın" anlamında "ald, aln" sözleri kullanılmaktadır. Bütün Türk lehçelerinde ve bizde de var olan başın ön kısmı anlamındaki "alın" sözü de aslında ön tarafı, vücudun ön kısmını bildirmektedir. Acıpayam ağzı, işte bu "*al" veya "ald, al(ı)n" özlerni, +ça ekini (?) almış olarak kullanılmaktadır. (Edebî dilde yok)

alli Ayıp.

Bu kelime, büyük ihtimalle yukarıda da sözü edilen ve "hile" anlamına gelen "al" sözüne +lı ekinin getirilmesiyle yapılmıştır. Hileli, düzgün ve dürüst olmayan ayıptır, ayıptır mantığıyla bu kelime ve bu anlam oluşturulmuş olabilir. (Edebî dilde yok)

an/ añ/ ang/ anlık İki taraflar arasındaki sınır, set şeklindeki ayrıntı. (Edebî dilde yok) (Krş. *añız*)

angabak/ aňgabak Ahmak, sersem, akılsız, dangalak, angut. Edebî dilde bulunmayan bu kelimenin benzerleri, çağdaş Türk lehçelerinde yaşamaktadır. Meselâ Kkp.T'de *aňgödek* "saf, gönlü temiz" (Edebî dilde yok)

angaz Kuru ağaç parçaları, kurumuş çürümeye yüz tutmuş ağaç kökü veya gövdesi.

Kelime, muhtemelen Kırgız, Kazak, Karakalpak gibi Türk lehçelerinde geçen ve "çukur,çukurluk" anlamına gelen *ang/ aň* sözünden gelmektedir (< ang+az) (Edebî dilde yok)

Fotoğraf

Coşkun Önen (www.coskunonen.com)

Fatmahoca Cami civarı-1948

Denizli Orta Mektep Öğrencileri -1930'lar

Denizli Orta Mektep öğrencileri

Vakfımız; Atatürk'ün işaret ettiği çağdaş ülkeler arasındaki layık olduğumuz yeri alabilmemizin ve içinde bulunduğumuz ekonomik, sosyal ve uluslararası sorunların çözümünün "EĞİTİM" olduğu gerçeğinden hareket ederek 13.12.1999 tarihinde Abalıoğlu Ailesi tarafından kurulmuştur.

Eğitim-Kültür-Sanat ve spor çalışmalarını kurumsallaştırmak, gençliğe ve topluma yararlı hizmetler sunarak ülkemizin sosyal ve kültürel yönden ilerleyip gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla Holding bünyesinde İstasyon Caddesinde hizmet veren vakfımız, Eylül 2004 tarihinden itibaren çalışmalarını İstiklal Caddesindeki adresinde sürdürmektedir.

Faaliyetlerimiz

Atatürk ilke ve Devrimlerine, Laik ve Demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğüne bağlı, başarılı ve maddi imkanları bulunmayan üniversite öğrencilerine Ekim-Haziran aylarını kapsamak üzere karşılıksız burs veriyoruz.

Ayrıca muhtaç durumdaki ailelerin ilk ve ortaöğretimine devam eden çocuklarına ders araç gereci, kitap, kırtasiye, yardımı yapılmaktadır. Dershane giderlerini üstleniyoruz.

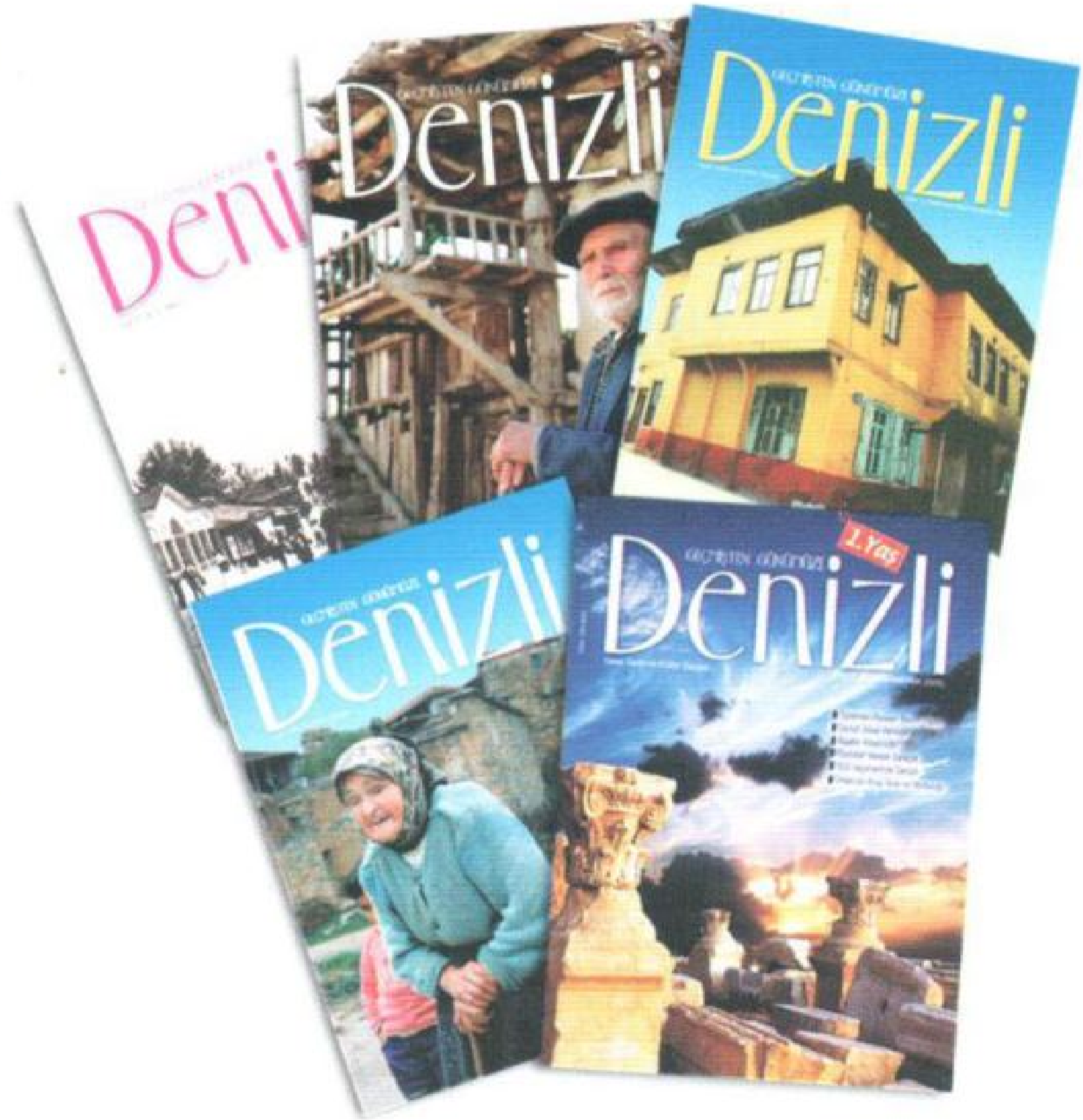
Cafer Sadık Abalıoğlu, Zaferiye Abalıoğlu, Dentaş İlköğretim Okulu ve Er-Bakır Fen Lisesi başta olmak üzere, okullarımızın faaliyetlerine sponsorluk yapıyor, okulların çeşitli bakım onarım, malzeme araç-gereç ihtiyaçlarını karşılıyoruz.

Toplumun pek çok kesimini eğitici ve aydınlatıcı konferanslar, söyleşiler ve toplantılar ile kıkırdırabilmek amacı ile Milli Eğitim Müdürleri ve okul aile birlikleri ve çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak, konularında uzman kişilerin katkılarıyla sosyal yaşamı destekleme faaliyetleri gerçekleştiriyoruz. (Aile Planlanması, Çağdaşlık ve Kentlilik Bilinci, Kanserden Erken Tanı, Şiddetin Toplumsal Boyutu, Sigara ve Madde Bağımlılığı ve Zararları vb.)

Denizli sosyal yaşamını geliştirmek, geçmişten günümüze yaşanan tarih, kültür ve sanat olaylarını yeni nesilleri aktarmak ve Denizli belleğine sahip çıkıp, yaşatmak amacıyla; Vakfımız sponsorluğunda, "GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DENİZLİ DERGİSİ" adlı 3 ayda bir yayınlanan bir dergi çıkarıyoruz.

Bünyesinde klasik ve sanal kütüphaneyi barındıran, toplumun her kesiminden insanların yararlanacağı, eğitim ve kültür yuvası olmasını hedeflediğimiz, kentimizin mimari özelliğini taşıyan bir "Denizli evi" ni 2004 Ekim ayında Cafer Sadık Abalıoğlu Eğitim ve Kültür Vakfı olarak hizmete açtık.

Benzer çalışmalarımız, çocuklarımıza, gençlerimize desteklerimiz sürecektir...

18. yüzyılda ünlü Seyyah Evliya Çelebi'nin "SEYAHATNAME" adlı eserinin Denizli ile ilgili bölümünde yer alan ve Ege Bölgesi içerisinde Denizli'yi gösteren harita (Sağda kırmızı daire içindeki yer Denizli.)